

Capital Geniş Aç

İŞ YATIRIM
Katkılarıyla

Üç ayda bir yayınlanır
Kasım 2004

SİNAN
ÜLGEN

MEHMET ALTAN

EMRE
GÖNEN

SERHAT
GÜRLEYEN

ALİ KEMAL
AYDIN

AB PROJESİ NE GETİRECEK?

TANIL KÜÇÜK
AB İÇİN
İŞ DÜNYASININ
YENİ ROLÜ

Marquis de Grouchy, Waterloo'da Blucher'i durdursaydı, ne olurdu?

Fransa İmparatoru Napoleon'un, 17 Haziran 1815'de Duke of Wellington'la karşı karşıya geldiği ve rakibinin zaferiyle sonuçlanan Waterloo Savaşı, ülkesinin ve Avrupa'nın geleceğini kökten değiştirmiştir. Napoleon'un anılarında da pişmanlıkla yer aldığı gibi, O'nu hedeflerinden ve hayallerinden koparan; savaş stratejisini üzerine kurduğu Mareşal Grouchy'nin en kritik dönemde öngörülü davranamamış ve Fransız güçlerine baskın yapan Blucher komutasındaki Prusya Ordusunu vaktinde durduramamış olmasıdır. Napoleon kuşkusuz büyük hedefleri olan bir insandı: Stratejilerini doğru kurgulayabilse, doğru işbirlikleri oluşturabilse muhtemelen kazanan taraf olacak, tarih bambaşka bir seyir izleyecekti...

Hedeflerin büyük olması yetmez. Onlara ancak doğru strateji ve doğru işbirlikleri ile ulaşılabilir.

Para ve sermaye piyasalarında da stratejilerin, derinlemesine analizlere dayanarak belirlenmesi ve hassasiyetle uygulanması gerekir. Halka arzdan şirket satın alma ve birleşmelerine, aracılık faaliyetlerinden yatırım danışmanlığı ve portföy yönetimine kadar yatırım dünyasının tüm alanlarında, İş Yatırım'ın deneyimli ve yetkin uzmanları size özel çözümler üretir, yatırımlarınıza değer katar, hedeflerinize ulaştırır.

İş Yatırım'da, kazançlı bir geleceğe, güvenilir bir stratejik ortakla adım atmanın ayrıcalığını yaşayacaksınız.

YATIRIM DANIŞMANLIĞI | PORTFÖY YÖNETİMİ | KURUMSAL FİNANSMAN

Bugün, size özel çözümlerle tanıştığınız gün olabilir:

Esra Öztuna'yı (212) 350 24 24 numaralı

telefondan arayabilir ya da kendisine

eoztuna@isyatirim.com.tr'den ulaşabilirsiniz.

“U

zun ince bir yol” diye tanımlandı Avrupa Birliği’ne tam üyelik süreci. Kırk yıldır hayali kurulan ve toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından desteklenen bu süreçte, çok önemli bir noktaya gelindi.

Önce 6 Ekim tarihine odaklandık. Sırada 17 Aralık tarihi var. Artık, müzakerelerin başlamasının önünde bir engel görünmüyor. Öyle görünüyor ki, 17 Aralık 2004 tarihi, bu yolda tarihi bir dönemeç olacak. Bu dönemeci takiben Türkiye için, etkisi çok boyutlu ve çok yönlü olacak yeni bir dönem başlayacak.

Uzun ince yolda tarihi dönemeç

neler yapılması gerektiğini tartıştık.

Umarız, yararlı bir çalışma olmuştur.

Saygılarımızla...

Ancak, bu dönem, kendi içerisinde ciddi sıkıntıları da beraberinde getirecek. Ülkemizi, Avrupa Birliği normlarına uyum konusunda çok büyük zorluklar bekliyor. Bu zorluklar esas olarak siyasi alanda değil, ekonomik ve sosyal alanda yaşanacak.

Biz de Geniş Açı’nın bu sayısında, bu sürece farklı bir açıdan bakalım istedik. Konunun uzmanlarıyla bir araya gelerek, Avrupa Birliği ile yaşanacak bu yeni süreçte Türkiye’yi bekleyen en önemli sorunları masaya yatırdık, bu “uzun” yolun kısalması için

İlhami Koç

İş Yatırım Genel Müdürü

İÇİNDEKİLER

AB PROJESİ NE GETİRECEK 4

Capital ve İş Yatırım işbirliği ile gerçekleştirilen toplantıların dördüncüsünde “AB-Türkiye ilişkileri” her yönüyle tartışıldı.

AB İÇİN İŞ DÜNYASININ DESTEĞİ ÇOK ÖNEMLİ 28

İstanbul Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı C. Tanıl Küçük, iş dünyasının AB için yapması gerekenleri Geniş Açı için yazdı.

AB’YE NE KADAR VAR? 30

AB YOLUNDAKİ TÜRKİYE’NİN EKONOMİK PROFİLİ 32

Eylül ayında yayınlanan ve Kemal Derviş, Michael Emerson, Daniel Gros ve Sinan Ülgen’in hazırladığı “Modern Türkiye’nin Avrupa’ya Adaptasyonu” adlı rapor AB-Türkiye tartışmaları için önemli mesajlar içeriyor.

D-B-R
Doğan Burda Rizzoli

Doğan Burda Rizzoli
Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.
Hürriyet Medya Towers 34212 Güneşli-İSTANBUL
Tel 0 212 410 32 28 Faks 0 212 410 32 27
capital@db.com.tr

Genel Müdür - İmtiyaz Sahibi

Neslihan Tokcan

Yayın Direktörü (Sorumlu) M. Rauf Ateş

Yayın Yönetmeni Volkan Akı

Yazışleri Müdürü Sedef Seçkin Büyük

Yazışleri Müdür Yardımcısı Ebru Fırat

Haber Müdürü Belgin Bayır Levent

Görsel Yönetmen A. Bertuğ Patır

Medya Editörü N. Aslı Tekinay

Yazışleri Editörü Nihal Köz İmeryüz

Haber Merkezi Hande Demirel,

Fadime Çoban, Şeyma Öncel,

Yasemin Balaban, Nurhan Yönezer, Aslı Işık

Sayfa Yapımcısı Doğan Pektaş

Grafik Tanju Güngör

Fotoğraflar Gökhan Çelebi, Hüseyin Öngen

Ankara Temsilcisi Erdal İpekeşen

Tel: 0 312 467 14 37-38-39

İzmir Temsilcisi Ziyne Attıla

Tel: 0 232 463 78 30

Yönetim

Genel Yayın Direktörü Muhiittin Sirer

Satış Direktörü Orhan Taşkın

Finans Direktörü Didem Kurucu

Üretim Direktörü Servet Kavasoğlu

Teknik Müdür Sinan Dinçsoy

Marka Müdürü Didem Alakın

Reklam

Grup Başkanı Elif Erül

Grup Başkan Yardımcısı Nil Ertan

Grup Direktörü Funda Baykal

Satış Müdürleri Özlem Güner - Emel Sönmez

Teknik Müdür Nusret Kırımlıoğlu

Tel: 0 212 410 36 29 (2 hat) Faks: 0 212 410 36 28

Rezervasyon

Tel: 0 212 410 31 47 (3 hat) 0 212 410 31 78 (2 hat)

Faks: 0 212 410 32 10 (2 hat)

Ankara Reklam Tel: 0 312 467 14 37/38

İzmir Reklam Tel: 0 232 463 78 30

Hedef Sayfalar

Tel: 0 212 227 92 80 Faks: 0 212 236 44 39

Baskı Asır Matbaacılık A.Ş. Tel: 0 212 283 84 38

Dağıtım Yaysat A.Ş. Tel: 0 212 622 22 22

© Capital Dergisi Doğan Burda Rizzoli Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş. tarafından T.C. yasalarına uygun olarak yayımlanmaktadır. Capital Dergisi’nin isim ve yayın hakkı Doğan Burda Rizzoli Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.’ye aittir. Dergide yayımlanan yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilerek dahi alıntı yapılamaz.

DBR Okur Hizmetleri hattı Tel: 0212 478 03 00

okurhizmetleri@db.com.tr

DBR Abone Hizmetleri hattı

Tel: 0212 478 03 00 Faks: 0212 410 35 12-13

abone@db.com.tr

Pazar hariç her gün saat 08.00-20.00

arasında hizmet verilmektedir.

Neredeyse 40 yıl geride kaldı. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile uzun yürüyüşü şimdi kritik bir döneme giriyor. 6 Ekim 2004'te açıklanan "İlerleme Raporu"nu, 17 Aralık 2004'teki Liderler Zirvesi'nin kararı izleyecek. Bu süreçte görüşmeler, pazarlıklar ve tartışmalar yaşanacak. Ancak, herkes, 17 Aralık'ta Türkiye için bir tarih çıkacağı ve bununla birlikte çok önemli bir dönemin başlayacağı görüşünde. İşte bu tarihi dönemde, Geniş Açı Dergisi, konunun uzmanlarını yine bir araya getirdi. Moderatörlüğünü Capital Dergisi Yayın Direktörü Mehmet Rauf Ateş'in yaptığı yuvarlak masa toplantısına, Bilgi Üniversitesi'nden Emre Gönen, Sabah Gazetesi'nden Mehmet Altan, Dışişleri Bakanlığı AB Dairesi Başkanı Ali Kemal Aydın, AB Danışmanlık'tan Sinan Ülgen, İş Yatırım Araştırma Müdürü Serhat Gürleyen katıldı. Konuşmacılar, 17 Aralık öncesi gelişmeleri, Liderler Zirvesi'nden çıkacak sonucu, müzakere sürecini tartıştılar. Ancak, en önemli gündem maddesini, AB'ye üyelik sürecinin ekonomi ve sektörlere etkisi oluşturdu. İşte bu önemli toplantıdan öne çıkan mesajlar...

AB

PROJESİ NE GETİRECEK?

M. Rauf Ateş Kasımda yayınlanacak bu sayıda Avrupa Birliği konusunu ele alacağız. Şu anda AB-Türkiye ilişkilerinde neredeyiz, 17 Aralık müzakerelerine giderken neler olacak, Türkiye'yi neler bekliyor gibi başlıkları konuşacağız. Ayrıca, müzakere tarihinin alınması durumunda neler yaşanabilir, Türkiye ekonomisi ve sektörlerde neler olabilir konuları üzerinde duracağız. İşadamlarının, okurlarımızın kafalarındaki sorulara yanıt verebilmek gibi bir kaygımız var. Tabii, sizlerin de katkılarıyla bizim gözümüzden kaçan konular varsa onları da ilave edebiliriz. Biz konuya AB-Türkiye ilişkilerinde nereden nereye geldik, oradan başlayalım dedik. Emre Bey, son geldiniz ama sizden başlayalım. Bir öğretim üyesi de olarak, Türkiye-AB ilişkilerinde nereden nereye geldik, bulunduğumuz duruma nasıl ulaştık, bize bir perspektif çizer misiniz?

Emre Gönen Tek cümleyle, veciz bir sözle ifade edersek, paranoyak bir ilişkiden tekrar paranoyak bir ilişkiye geldik. Türkiye AET ile

birlikteliğini Ankara Anlaşması'yla katma protokol çerçevesine oturttuğunda Türkiye'de ithal ikamesi politikası uygulanıyordu. Oysa katma protokolde bir liberalizasyon takvimi var. Yani, Türkiye-AB ilişkilerinde temel sorun, hedeflediğimizle yapmayı düşündüğümüz arasında devamlı bir çelişki olmasıdır. Katma protokolle bir şekilde ekonominin liberalizasyonunu öngördük, bunun karşılığını da hemen aldık. 1971'de AB, Türkiye'nin tek taraflı olarak sınai mallarda gümrükleri, vergileri ve miktar kısıtlamalarını kaldırdı. Ama Türkiye'nin öyle bir programı yoktu kendisi için. Yani 1971'den itibaren ciddi bir liberalizasyon, ithal ikamesini terk politikası falan yoktu. Keşke olsaydı, belki başımıza 12 Eylül gelmeyebilirdi. Zamanında bu işi katma protokolde görüldüğü gibi uygulaysaydık, ama yapmadık. Daha sonra yaptık ama vahşice yaptık. Bir şey yaptığımız zaman daha ziyade vahşi duygularla yapıyoruz. Katma protokol yumuşak bir liberalizasyon öngörüyordu, bunu yaparken her şeyin, gümrük

vergilerinin ne zaman ne kadar indirileceği belliydi. Artı AET daha avantajlı bir noktaya getirerek bu indirimleri yapıyordu. Bu AET'nin bir avantajıydı. Bunların hiçbirini yapmadık. Hiç kimsenin beklemediği anlarda hepinizin hatırladadır, bir gecede gümrük vergileri yüzde 30 indirildi. Niye olduğu belli değil... Filipinler, ABD ve Federal Almanya ile aynı şekilde indiriyoruz, vs. Yani AB ile bir işbirliği değil de daha ziyade bir çekişme ve birbirini anlamama üzerine kurulu bir ilişkimiz oldu.

Belki parantez içine konması gereken dönem Gümrük Birliği'dir. Hakikaten Türkiye bir ivmeyle o müzakereleri yaptı, hiç de kötü yapmadı. Bugün Gümrük Birliği gibi olmasa filan dediler ama o dönemde Türkiye'de Gümrük Birliği'ni isteyen pek kimse de yoktu. Daha ziyade ufak sermaye, yani Türkiye'deki Anadolu sermayesi, Odalar Birliği'nde vs. iyice görünen sermaye istiyordu bunu, bir şekilde kendini sıkışmış hissediyordu. "Acaba ben de taraf olabilir miyim" sorusuna cevap olarak Gümrük Birliği'ni gördü. Büyük sermaye görmedi. Son dakikaya kadar onun desteği her zaman ikircikli oldu. Daha sonra fazla bir memnuniyetsizlik ifade edilmedi, ama o dönemde gazetelere kadar düşen otomotiv sektörüyle tekstil sektörünün kapışması gibi örnekleri hatırlayacaksınız.

Türkiye'de özel sektörün bu işe hazır olmadığını, devlet sektörünün ise bir şekilde yetişmiş insanlar aracılığıyla önünde açılan bu

fırsatı iyi değerlendirdiğini, müzakereleri hakikaten öngörülen süre zarfında tamam ettiğini görmek mümkün. Ondan sonra bunun kazanımını belki kullanabilirdik. Türkiye'de zaten yaptığımız şeyleri çabucak unutmaya gibi bir şeyden muzdarip olduğumuz için AB de bu yapıp edilenleri unuttu gibi bir düşünce var. Oysa, Türkiye için ilişkilerin normalizasyonu açısından son derece önemli bir fırsattı Gümrük Birliği. Akabinde derin bir siyasi kriz yaşandı. Hal böyle olunca, o dönemi de kaybettik.

'98'den sonra da zaten daha ciddi bir kriz dönemine girdi dünya; önce Rusya, sonra Güney Asya vs. Finans yapısı sağlam olmayan ülkelerin özellikle temkinli bir yaklaşımı gündeme geldi. Bunun sonuçlarını da zaten '97 yılında Lüksemburg Zirvesi'yle yaşadık. '97-'99 döneminde AB'ye daha yakınlaşmak için hiçbir şey yapmadık, ne bir reform ne başka bir şey... AB politikasının artık sürdürülebilir bir politika olmadığı ortaya çıktı. Bir anlamda AB kendi özleştirisini yaparak bu politikayı değiştirdi. Bize bir şekilde arz etti. Biz pek talip olmasak dahi işleri düzeltme aşamasında bu adaylık sürecini reddedemedik. Çünkü AB o dönemde üyeliğin marifet olduğu bir birlik olmaktan çıkıp üye olmamanın ayıp olduğu bir birlik haline geldi. Yani Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği yaşamsal bir sorun haline geldi. Üye olamazsanız çok ciddi bir biçimde itilmiş olacaksınız. Daha doğrusu '99 Helsinki Zirvesi'nde nelerin düşünülmüş olduğunu şimdi

EMRE GÖNEN

"AB'NİN HAYIR DEMESİNE OLANAK YOK"

Türkiye hayır denemeyecek bir duruma geldi çok kısa bir zaman zarfında. Bugün varmış olduğumuz nokta o; AB evet dememek için direniyor, hayır demesine olanak yok. Türkiye bu konuda çok büyük adımlar attı, yani aşılmaz zannedilen o tabuları falan çok rahat aştık. Bunları yaptıktan sonra genel olarak bu muymuş gibi bir hissiyat oluştu. Bunun temelinde aslında toplumun çok daha ileri gitmiş olması yatıyor. Kıbrıs sorununu Türkiye neredeyse altı aylık bir tartışma süreci sonunda acemi bir başbakanın attığı yanlış adımlara rağmen inanılmaz bir noktaya getirdi. Bugün de o noktada. Ege sorunu önemli bir noktaya geldi. Hukuki yapıyı fazla tartışmıyoruz, uygulamada ne olacak, eksiklikler ne olacak, ona göre nasıl düzeltereğiz vs... AB'nin bu düzeye gelmiş Türkiye karşısındaki tavrı da pek yenilir yutulur tavır değil. İlk defa kendilerini sorgulama durumunda kaldılar. Bir alternatif çıkışı yok AB'nin. İşte bunu dile getiriyorlar fakat elle tutulur hiçbir şey yok.

Özel statüden bahsediliyor. AB'de özel statü falan yoktur. Üye olursunuz veya olmazsınız. Bunu burada konuşuyoruz, Brüksel'de de konuşuyorlar. AB de bunun pekala farkında. O nedenle hayır diyemiyorlar, ancak AB'deki gelişmeler de pek öyle yenilir yutulur şeyler değil artık. Kullanmakta herkesin imtina ettiği birtakım terimler genel geçer bir şekilde kullanılır oldu. İşte Avrupalılık kültüründen bahsediliyor. Avrupalı olmaktan bahsediliyor. Sıklıkla söylenmese de dinsel motifler var. "Canım siz başkasınız" şeklinde rahatsızlıklarını iyice ifade ettikleri birtakım tepkiler var. Bugün geldiğimiz nokta artık bir dönemeç. Eğer komisyon evet dışında herhangi bir şey önerseydi konseye, zannediyorum çok ciddi bir krize giderdik. Onu atlattık. Şimdiden sonra ne olacak, o da zaten başka bir şeyin konusu.

biraz daha spekülâtif bir şekilde anlamak mümkün. Türkiye'nin '96'dan itibaren söylediği bir şey vardı. Yani "bizi diğer aday ülkelere nazaran daha ayrımcı bir noktada tutmayın. Başka bir şey istemiyoruz. Diğer aday ülkelere davrandığınız gibi davranın." Mealen budur '99 Helsinki Zirvesi. Bunu yaparken de, müktesebatımıza baktığımız zaman hemen hemen hiçbir taahhüdü zamanında yerine getirmediğimiz için bunu da yapamayacağı üzerine bir sistem kurdular. Çok haksız değerler. Türkiye'yi tanımıyorlar, Türkiye'yi bizler de tanımıyoruz. Olmadık zamanda olmadık işler yapılabiliyor. Yapıldı da... Sadece bu hükümetin değil, ondan önceki hemen hemen hiçbir iş yapamayan koalisyon hükümeti zamanında başlayan inanılmaz bir süreç var. Bu arada ekonomiyi mahvettik. Ekonomi de bir şekilde Kemal Derviş'in gelmesinden itibaren belirli bir kontrol altına alındı. Hala da zaten o program sürüyor.

M. Rauf Ateş Bir de Ankara'dan bakalım. Dışişleri Bakanlığı AB Dairesi Başkanı Ali Kemal Bey aramızda. Siz taslak metinleri incelediniz. Siz nasıl görüyorsunuz geline nokta?

Ali Kemal Aydın Biraz geriden başlatmakta fayda olabilir. Emre hoca kadar geriye gitmeyeceğim. '99 Helsinki Zirvesi, Türkiye'nin aday olarak ilan edildiği zirve. Oraya nasıl gelindi, işte Lüksemburg'u hep birlikte yaşadık, Türkiye aday ülkeler arasında sayılmadı, tepkimiz oldu. Biz siyasi diyalogu kestik AB'yle. '98 yılında bir Avrupa Konferansı önerisi vardı, hayata geçirilemedi. Aslında Türkiye'yi tatmine yönelik bir plandı. Ve hem içeride, hem dışarıda birtakım gelişmeler oldu. '99'daki adaylık statüsünde o gelişmelerin de etkisi oldu. Birincisi, dış konjonktürde, Almanya'da 16 yıllık hristiyan demokrat-liberal koalisyonu yerini Eylül '98 seçimlerinde Sosyal Demokrat-Yeşiller Koalisyonuna bıraktı. Bu bizim açımızdan çok önemli. Sonra, '99 yılı başında terör örgütünün başı yakalandı, getirildi. Terör olayları bu o döneme kadar Türkiye'deki reform sürecini tıkayan önemli unsurlardan biriydi. Daha sonra Yunanistan'da bu gelişmeye paralel birtakım değişiklikler oldu biliyorsunuz. Dışişleri bakanı değişti, yeni bir dışişleri bakanı geldi Türkiye'ye daha ılımlı bakan. Yine '99 yazında bizdeki İzmit depremi, daha sonra Yunanistan'daki depremler iki ülke arasında temasların sıklaşmasına yol açtı. Ve nihayetinde '99 Helsinki Zirvesi'nde adaylığımız tescil edildi.

Burada önemli olan bir unsur, adaylığın

diğer aday ülkelerle eşit şekilde yürüyeceğinin kayıt altına alınması. Daha sonraki gelişmeleri biliyoruz. Biz de Katılım Öncesi Strateji'den yararlanmaya başladık diğer aday ülkeler gibi. Fakat müzakereler başlatılmadı. Müzakereler başlatılmadığı gibi, tarama sürecine, aslında fiilen yapıldığı halde, o ad altında resmen geçilmedi. İlişkiler normalleşme sürecine girdi. Konseyle, komisyonla, parlamentoyla ve tabii ikili bazda üye ülkelerle düzenli diyaloglar ve temaslar yoğunluk kazandı. Bir normalleşme sürecine girildi. Adaylık statüsünü kazandıktan sonra 2000 yılında çok da fazla bir şey yapılmadı. Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesinin müzakerelere başlamanın ön koşulu olduğunu biliyoruz. 2001 yılı ekiminde ilk kapsamlı anayasal değişiklikler, 3 Ağustos 2002'deki ilk uyum paketi, idam cezasının kaldırılması ilk aşamada hayata geçti. Daha sonra o dönemde iki uyum paketi daha çıkmıştı. 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra Türkiye'deki

ALİ KEMAL AYDIN

"İLERLEME RAPORU GENEL HATLARIYLA OLUMLU"

Biliyorsunuz, bu yılki en uzun ilerleme raporu Türkiye ile ilgili olanıydı; 187 sayfa. Çünkü sadece 2004 yılındaki gelişmeleri değil, 1999 yılından bu yana 5 yıllık süreci değerlendirdi komisyon ilerleme raporunda. 5 yıllık gelişmeleri kendi süzgeçlerinden, kendi lenslerinden, görüş açılarından detaylı, etraflı, ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan bir rapor. Yine bazı yönleriyle bizi tatmin etmeyebilir, fakat genel hatları itibarıyla Türkiye'de yaşanan gelişmeleri olduğu gibi, gerçeğe yakın bir şekilde yansıtan bir rapor olarak görmek gerekir.

Bir üçüncü belge daha yayınlandı biliyorsunuz. Bu da etki değerlendirmesi raporu şeklinde. Rapor 52 sayfa. Bu da Türkiye'nin AB'ye üye olduğunda ne tür avantajlar getirebileceği ya da ne gibi yükler yükleyebileceği yönünde yapılan bir analiz.

Bunun da vardığı sonuç, iyi yönetildiği takdirde, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin hem Türkiye hem AB için olumlu sonuçlar doğuracak bir gelişme olacağı şeklindedir. Bu haliyle bu raporu da dikkate almak lazım. Özellikle bu rapor AB kamuoylarında Türkiye'ye karşı soğuk, mesafeli yaklaşan, özellikle Türkiye'nin katılımının ekonomik bakımdan yıkıcı olacağını iddia eden çevrelere karşı bir cevap oluşturması bakımından da yararlı bir değerlendirme olmuştur diye düşünüyoruz.

reform süreci büyük bir ivme kazandı. Yine sayarsak, toplam 8 reform paketi, 2 değişiklik hayata geçti. Siyasi kriterleri Türkiye, komisyon tavsiyesinde de belirtildiği gibi yerine getirdi. Bir- iki şey var önümüzdeki dönemde 17 Aralık'a kadar yapılması beklenen, onlara da birazdan değinebiliriz. Uygulama alanında da etkili adımlar atıldı, fakat biz hep onu söylüyoruz, uygulama bugünden yarına olacak bir süreç değil, zihniyet değişikliğini gerektiriyor.

Bu bir süreç, fakat hükümetin bu konudaki kararlılığından kimse şüphe duymuyor. Şimdi 2002 Kopenhag Zirvesi sırasında müzakerelere başlama yönünde büyük bir gayret içindeydik. Fakat o zirvede komisyonun raporu ve olumlu tavsiyesi üzerine konseyin 2004 Aralık'ta yapacağı toplantıda müzakerelere açılıp açılmama kararı verilmesi kararlaştırıldı. O dönemden sonra zaten Türkiye'de siyasi kriterlerin yerine getirilmesi için gerçekten seferberlik halinde çalışmalar yürütüldü. Şimdi AB Konseyi'nin ya da devlet ve hükümet başkanları zirvesinin aralık ayında vereceği karara temel teşkil edecek rapor ve tavsiye önümüzde, 6 Ekim'de yayınlandı bunu biliyoruz.

M. Rauf Ateş Siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Tatmin edici mi?

Ali Kemal Aydın Biliyorsunuz, bu konuyla ilgili bir hükümet açıklaması yapıldı. Orada bir kere şunu görmek lazım. Açık ve net bir şekilde Türkiye'nin müzakerelere başlanması için ön koşul olan siyasi kriterleri yeterince yerine getirdiği belirtiliyor ve konseye müzakerelerin açılması tavsiyesinde bulunuluyor. Yani diğer unsurlar bir yana bunu görmek lazım, altını çizmek lazım. Öte yandan, müzakerelerin usul ve esasları bakımından müzakere sürecinin çerçevesiyle ilgili birtakım değişikliklere gidiliyor. Bu yalnızca Türkiye'ye yönelik de değil. Diğer bir aday ülke var, 17-18 Haziran'daki zirvede aday ilan edilen Hırvatistan var. Fakat o zirvede aynı zamanda Hırvatistan'la 2005 yılında müzakerelere başlanması kararlaştırılmıştı. Dolayısıyla, 2005 yılının ilk aylarında Hırvatistan'la resmen katılım müzakereleri başlatılacak. Bu yeni müzakere sürecindeki çerçeve büyük ölçüde Hırvatistan'a da uygulanacak, ancak yine hükümet açıklamasında da kamuoyuna duyurulmuştu, birtakım farklı muamelelerin tasarlandığı görülüyor komisyon tavsiyesinde Türkiye ile yürütülecek müzakereler konusunda.

Şimdi biz ne yapmaya çalışacağız önümüzdeki süreçte? Bunlar henüz tavsiye

niteliğinde, zaten adı üzerinde. 17 Aralık zirvesinde karara bağlanacak. O zamana kadar komisyonun tavsiyesinde bize farklı muameleyi andıran, bizim öyle gördüğümüz unsurların düzeltilmesi yönünde tabii ki gerekli çaba gösterilecek. Görüşlerimizi, endişelerimizi belirteceğiz ve bunların düzeltilmesini bekleyeceğiz. Bir daha tekrarlamak gerekirse komisyonun 6 Ekim'de yayınladığı tavsiye, müzakerelerin açılması yönünde olumlu görüş bildiren bir tavsiyedir.

M. Rauf Ateş Şimdi siz yeni bir rapor açıkladınız, yurt dışından yeni döndünüz. Orada çeşitli kurum ve kişilerle de görüştünüz. Taze bilgileriniz var. İsterseniz raporu ve yaptığınız görüşmelere dair bilgileri paylaşalım.

Sinan Ülgen Tabii, memnuniyetle. Biz bir senelik bir çalışma yürüttük. Bu çalışmanın amacı, bugüne kadar Türkiye’de bakılmayan bir döneme bakmaktı. O da müzakerelere

başladıktan sonraki dönem. Bugüne kadar Türkiye tabii ister istemez kamusuyla, özel sektörüyle, sivil toplumuyla müzakerenin açılması hedefine kilitlendi. Ve dolayısıyla sürekli kamuoyunda da gündeme gelen bu Kopenhag siyasi kriterlerini nasıl yerine getiririz, ne gibi reformlar yapmalıyız, bütün bunlar konuşuldu. Bir an için kendimizi bütün bu tartışmanın biraz dışında tutup müzakereye

başladıktan sonra nelerle karşılaşacağımızın çalışmasını yapmak istedik. Bu amaca yönelik olarak biraz önce Ali Kemal Bey'in de değindiği üzere komisyonun hazırladığı etki raporuna benzer ve aslında onu etkilemeye yönelik, bazı noktalarda da başardık bunu, bir çalışma yaptık. Bu çalışma benim bağlı olduğum Türkiye'deki Ekonomi ve Dış Politika Forumu ile Brüksel'de yerleşik Center for European Policy Studies adlı think-tank tarafından yapıldı. Çalışmanın bu şekilde tasarlanmasının da çok basit bir nedeni vardı. Bu işi biz Avrupa'da komisyon çevrelerinde etkili, saygın, geçmişte komisyonun yürüttüğü politikaları yönlendirebilme imkanına sahip bir kurumla birlikte yapalım dedik. Dolayısıyla, bu bir anlamda Türk'ün Türk'e propagandası olmasın, tam aksine bağımsızlık ögesi boyutu ağır basan, bu açıdan da Avrupa'daki çevreleri etkileyebilecek niteliğe sahip bir rapor olsun diye bu çalışmaya başladık.

Başlarken 8 tane temel alan vardı bizim hedeflediğimiz. Bunların ilki dış politika. Türkiye ile birlikte Avrupa esasen nasıl bir dış politikaya sahip olabilir başlığını ele aldık. Buradaki amaç da Türkiye'nin Avrupa'nın dış politikasına ve güvenlik politikasına yapabileceği katkıları anlatmaktır. İkincisi, adalet ve içişleri dediğimiz sınırların kontrolü, vize rejimi, göç politikası gibi konuları kapsayan bir alan. Üçüncüsü, Türkiye'deki demokratikleşme perspektifleri.

Yani, AB'nin bu konuda Türkiye'ye ne gibi katkıları olduğu. Bu işin siyasi tarafıydı. 5 tane de ekonomik konu vardı. Bir tanesi Sayın Altan'ın gayet yakından bildiği tarım politikası. Orada Türkiye'nin ne gibi zorluklarla karşılaşacağını inceledik. Çünkü sürekli önümüze gelen bir konuydu bu, Türkiye'nin AB'ye uyumu bakımından. Tarım politikası ciddi bir şekilde sorun teşkil edecek şekilde bir tez vardı. Bunu biraz çürütmeye çalıştık burada. Bir diğer başlık, enerji politikasıydı. Türkiye'nin enerji politikasında Avrupa'ya ne gibi katkılar sağlayabileceğini ya da Avrupa'nın Türkiye'ye ne gibi katkılar sağlayabileceğini ele aldık. Dış ticaret, yani Gümrük Birliği'nin ötesine geçtiğimizde nelerle karşılaşacağımız bir başka başlıktı. Ekonomik entegrasyonun bundan sonraki aşamaları, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi gibi konuları o başlık altında ele aldık. Bir diğer alan da bankacılıktı. Çünkü bankacılık da bu hizmet ticaretinin en hassas noktalarından birini oluşturuyor. Geçmiş krizlerde de gördük, bankacılığın sağlam bir yapıya sahip olmaması bütün bu entegrasyonu etkileyebilecek nitelikte bir dezavantajdı. Oysa, bugün Türkiye bankacılığı bu işin neresinde, Avrupa'yla entegrasyon bakımından rahat olmalı mıyız, ne gibi sorunlar var, buna baktık burada. Nihayetinde de bir makroekonomik perspektif vermeye çalıştık. AB süreci önümüzdeki dönemde Türkiye'nin makro dengelerini nasıl

SİNAN ÜLGEN

“TÜRKİYE’NİN AB’YE MALİYETİ 15 MİLYAR EURO”

Ekonomik alanda şunları söylemek lazım. Bir kere Türkiye AB'ye 2005 yılı içerisinde üye olmuş olsaydı, AB'ye maliyetinin yaklaşık 15 milyar Euro civarında olacağını hesapladık. Bu da her Avrupa vatandaşının aylık 4 Euro'luk bir katkısına tekabül ediyor. Yani Türkiye'nin maliyeti bu. Şimdi bir açıdan baktığınızda nedir ki 4 Euro diyebilirsiniz. Diğer açıdan baktığınızda bu 4 Euro'yu bir aylık bebeğin de, hiç çalışmayan kişilerin de vermesi gerekeceği bir hesap var ortada. Dolayısıyla, siyaseten bu maliyet kabul edilir mi edilmez mi o ayrı bir tartışma konusu ama bizim ortaya koyduğumuz husus bu maliyetin aşağı yukarı nasıl bir mertebede olacağı hususuydu.

İkincisi, bir de şunu izah etmek gerekliydi Avrupa kamuoyuna bu vesileyle. Türkiye'nin maliyeti tartışmasını bugünden yapmak aslında son derece anlamsız bir şey. Evet, biz böyle bir rakam koyduk ortaya, bu rakama yakın bir rakam da Avrupa Komisyonu raporunda yer alıyor. Orada da 16 ile 25 milyar Euro arası bir rakam yer alıyor. Ama bu tartışmanın bugün yapılmasının çok anlamsız bir şey olduğu ortaya çıktı. Niye, çünkü bu maliyet kalemlerini aslında iki tane temel politika oluşturuyor Avrupa'da. Bir tanesi, tarım politikası ve tarım politikası zaten ciddi bir dönüşüm, değişim içinde. Dünya Ticaret Örgütü'nde varılan uzlaşmanın yaratacağı sonuçlar itibarıyla de bu böyle olacak. Ortak tarım politikası değişecek, böyle gitmeyecek. O açık. İkinci büyük kalem Türkiye'nin yararlanacağı yapısal fonlardı. Bunun da bugünden hesabını yapmak son derece anlamsız. Çünkü bu tamamen Türkiye'nin tam üye olacağı dönemde ne kadar, nasıl bir kalkınmışlık seviyesine varacağıyla bağlantılı. Bugüne dönük bir hesaplama, anlamsız bir hesaplama. Bunu ortaya koyduk.

etkileyecek, Türkiye Avrupa'nın hayat standardına ne zaman ulaşabilecek gibi soruları masaya yatırdık.

Burada ilginç bir gözlemimi de nakletmek istiyorum. Son rapor Türkiye'nin Avrupa'ya maliyeti raporuydu. Yani Avrupa bütçesinden Türkiye ne kadar para alacak... Biz bütün bu çalışmayı yayınladık ve bütün bu ortak çalışmayı yürüttüğümüz web sitesine koyduk. Müthiş bir ilgi vardı bu raporlara Avrupa'da. O kadar ki, plaklarda top 10 yapılır ya, top 10 listesine girdi. CEPS'den download edilen raporların çoğu 6 aydır orada. Bizim raporlar 2-3 aylık bir süre içinde o 6 aylık rakamları yakaladı. Bunların içerisinde ilk üçe giren rapor da Türkiye'nin Avrupa bütçesine maliyeti raporuydu.

M. Rauf Ateş Bu raporlarda öne çıkan mesajlar neydi?

Sinan Ülgen Bu raporlardan tabii her konu itibarıyla 5-6 tane çok önemli mesaj çıktı. Bunları çok özet başlıklar halinde vermek gerekirse, bir kere 11 Eylül'den sonra Avrupa kendi dünya üzerindeki varlığını, dünyadaki rolünü çok farklı bir şekilde görmeye başladı. Yani bir tarafta ABD'nin yürüttüğü politikalara karşı duyulan tepki, bir tarafta Avrupa'nın ekonomik alanın aksine dış politikada henüz çok ciddi bir bütünleşme sağlayamamış olmasının birtakım dezavantajları vardı Avrupa açısından. Bu 11 Eylül'de çok ciddi bir iradeye dönüşmeye başladı. Ve bunun ilk sonuçlarını zaten AB'nin 40 yıllık tarihinde ilk defa olarak ele aldığı bir strateji belgesinin yayınlanmasıyla gördük.

Türkiye'nin geçmişte "Biz NATO üyesiyiz" diye bir argümanı vardı. Batı'nın güvenliğine çok büyük katkıda bulunduk. Buna karşılık AB de bize diyordu ki, "Evet, siz o katkıyı NATO bünyesinde yaptınız ama AB çok farklı bir bünyedir. Çok farklı öncelikleri olan bir kurumdur." İşte bu önceliklerin değişmeye başladığını görüyoruz Avrupa'da. Tabii, Türkiye bu dönemi de iyi kullandı, demokratikleşmede çok ciddi adımlar attı ama AB'nin kendi içine dönük olarak dünya vizyonu da değişti ve Türkiye bu anlamda çok ciddi bir avantaj olarak algılanmaya başladı. Bunu gördük raporda. Türkiye'nin dış politika ve güvenlik konusunda yapabileceği katkılar Türkiye'ye bakış açısını değiştirebilecek önemde katkılardı. Onun haricinde gene siyasi açıdan, demokratikleşmeyle ilgili, Türkiye'de geçtiğimiz hükümetle başlayan, bu hükümetle de ivme kazanan atılımların iyi bir katkısı olduğunu

gördük. Ali Kemal Bey'in bahsettiği çeşitli reformları inceledik.

Ondan sonra Türkiye'nin AB ile müzakerelere başladıktan sonra nasıl bir ekonomik büyüme trendi yakalayabileceğine baktık. Burada Türkiye'nin yeni üye olan ülkelere oranla çok önemli birkaç avantajı olduğunu gördük. Bir tanesi genç nüfusu. Yani bugün Avrupa'ya yeni giren ülkelerin dahi ciddi bir demografik sorunu olacak yakın gelecekte. Orada da AB'nin diğer gelişmiş ülkelerinde olduğu gibi çalışan nüfus sayısı gittikçe azalıyor ve dolayısıyla AB'nin bütününe baktığımızda sosyal devlet anlayışının bugünkü politikalarla ve bugünkü demografik yapısıyla devam etme imkanı yok. Burada çözüm Türkiye olarak çıkıyor. Türkiye'nin gerçekten, adına demografik bonus dediğimiz bir ilavesi olacak.

Volkan Akı Yani, bundan 15 yıl sonra, bırakın göçü engellemeyi, belki de göç isteyecek bir noktaya gelebilir, çünkü hem sanayi, hem de hizmet sektöründe insan gücüne

ihtiyaç duyulacak.

Sinan Ülgen Aynen öyle. Dolayısıyla, bu çok önemli bir avantaj. Fakat burada madalyonun bir de öteki yüzü var. Özellikle tarım kesiminde ama ekonominin biraz daha geneli için de bunu söylemek mümkün; Türkiye'nin beşeri altyapısı, eğitim seviyesi bugün ne AB ülkeleriyle ne de yeni giren eski Doğu Bloku ülkeleriyle karşılaştırıldığında olumlu bir tablo görülemiyor, onu da gördük. Dolayısıyla, raporun sonunda ekonomik önerilerimizin başında şu geliyordu. Bugüne kadar yürütülen müzakerelerde belirli fonlar aktarıldı aday ülkelere. Bu fonların birçoğu aday ülkelerde altyapı yatırımlarına gitti. Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Romanya, hepsinde birçoğu altyapı yatırımlarına gitti. Türkiye biraz farklı bir ülke. Evet altyapı yatırımlarına ihtiyacı var, ama eğer 10 senelik bir perspektiften bahsediyorsak, ki bu daha kısa da olabilir, insan sermayesine yatırım yapması lazım. Bu suretle AB'den elde edilecek fonları eğitime ilköğretim, ortaöğretim ve mesleki eğitime yönelik kullanması lazım. Bu, önerilerimizin belki de en can alıcı noktalarından biriydi, çünkü bugüne kadar izlenen süreçten çok farklı bir öncelik tayin etmiş olduk.

Tüm bunların ışığında Türkiye'nin ekonomik büyüme trendi ne olabilir konusunu inceledik. Orada da çeşitli konverjans senaryoları yaptık. Türkiye geçtiğimiz sene iyi büyüdü, bu sene de herhalde yüzde 9-10 arasında büyüme olacak. İngilizce tabiriyle "stabilizing stabilization" diye bir kağıt çıktı, yani istikrarı istikrara kavuşturmak. Türkiye'nin bunu yapması lazım ve geçmişteki ekonomik performansına baktığımız zaman Türkiye çok inişli çıkışlı bir ekonomik performans sergilemiş. '90'lar milli gelir açısından kayıp bir 10 yıl. 1992'de kişi başına milli gelirde hangi seviyedeysak, 2000 yılı başlarında da aynı seviyedeysak. Şimdi Türkiye bu geçmiş dönemin eksikliklerinden kurtuldu mu sorusunu sorduk. Ve buna büyük ölçüde evet cevabı verebildik.

2001 yılı içinde ortaya konan ekonomik paketle öncelikle siyaset ile ekonomi ilişkilerinin çok daha mantıklı bir seviyeye çekildiğini gördük. İkincisi, bu bağımsız idari otoriteler dediğimiz kavramın Türkiye'de giderek yerleştiğini gördük. Üçüncüsü, izlenmiş olan makroekonomik politikalar dolayısıyla enflasyonla mücadelede ciddi bir başarı sağlanmış oldu. Şimdi bunları birleştirdiğimizde ve AB ile müzakerelere başlamış bir Türkiye

hedeflediğinizde, Türkiye'nin enflasyona sebebiyet vermeden senelik yüzde 6 ile 7 arasında bir büyüme performansını yabancı yatırım da çekmek suretiyle başarabileceğini gösterdik. Ve beklentilerimizin bu yönde olduğunu ifade ettik. Dolayısıyla, 10 sene sonraki Türkiye'nin bugünden çok farklı bir Türkiye olacağını orada Avrupa kamuoyuna açıklama fırsatı bulduk. Orada bizim bütün bu raporlara aldığımız tepkiler olumluydu. Öncelikle, CEPS ile bunu birlikte yapmış olmanın verdiği bir kredibilite var. Sadece Türk tarafı olarak yapmadık. Burada açıkladığımız politikaların ve Türkiye'nin Avrupa'ya etkisi konusunda Avrupa'nın henüz çok ciddi bir bilinçlenme içinde olmadığını gördük. Avrupa'nın kafasında hala Türkiye'nin geçmiş günlere dönebilecek bir ülke olduğu endişesi yerleşik. Yani Türkiye böyle ama acaba siyasi ve ekonomik reformlar konsolide oldu mu, acaba Türkiye bu sene yüzde 9 büyüyor da gelecek sene yüzde yedi küçülmeyeceğinin bir garantisi

MEHMET ALTAN

"GÜNLÜK TARTIŞMALAR ÇOK ÖNEMLİ DEĞİL"

AB hukuksal bir yapılanma. Nihayetinde, ilerleme raporunun müzakerenin başlatılmasına yeşil ışık yaktığı, bize önerilen bütün hukuksal süreçlerin aşıldığının tespit edildiği, hukuksal olarak gösterilen hedeflere varıldığı bir noktada, 17 Aralık'ta da müzakereler için yeşil ışık yakılacaktır. Ben aslında Türkiye'deki ve Avrupa'daki çok günlük tartışmalara kulak asmiyorum. Türkiye'de de şimdi mesela bu ilerleme raporundan sonra teknik konularda Avrupa'nın çıkardığı zorluklara vurgu ön plana geçer gibi oluyor. Burada mesele tarihin istikametinde Türkiye'nin ve Avrupa'nın gidip gitmeyeceği. Aslında bunun dışında kimse kalamaz. Avrupa da kalamaz.

Biz çok uzun yaşayamayacağımız için, insanların ortalama bir ömrü olduğu için bunlarla çok ilgilimiz, ama burada sevindirici yan Türkiye ve Avrupa açısından istenen istikamette adımların atılmış olmasıdır. Bunun devamı 17 Aralık'ta da gelecektir. Detaylara o yüzden çok önem vermiyorum. Zamanın temposu ve ruhu, gitmesi gereken yolda, zaten çok zaman kaybettik. Zaman kaybetmeden Avrupa da böyle bir riski taşıyor, o da yeni çağı algılamada büyük bir zorlukla karşılaşabilir. Ama o da bir yanlış yapmadı. 2 aylık bir süre içerisinde de bu yanlışın yapılacağını düşünmüyorum.

var mı? Tabii, hala bu sorular Avrupalının zihninde. Güven eksikliği var.

M. Rauf Ateş İsterseniz bir ara verelim sizinle ve Mehmet Bey'e soralım. Bu soru işaretlerinin en önemli bölümü, bizim için risk teşkil eden tarafı Fransa ile ilgili. 17 Aralık öncesi geldiğimiz nokta ve Fransa'nın durumunu soralım. Ne diyorsunuz, neden Fransa bu kadar katı ve 17 Aralık'ta ne çıkabilir?

Mehmet Altan Şimdi bütün bu gidişatın arka planında bir çağ gidiyor, bir çağ geliyor. Onun için AB de bu çağ değişiminde büyük sıkıntılar yaşıyor. Kendisi belirli bir noktaya kadar büyük bir başarı sağlamış olmasına rağmen, yeni çağ karşısında bir kimlik krizi de var. Bir çağ değişim süreci yaşandığı için hiç kimsenin sabit kalamadığı, herkesin değişmek durumunda kaldığı, bir anlamda herkesin kriz yaşadığı bir dönemden geçiyoruz. Şimdi biz buna AB-Türkiye ilişkileri diye bakıyoruz ama bu aslında hep birlikte bütün bu ünitelerin çağa uyum sancıları, kavgaları, sıkıntıları...

Fransa'nın özelde sıkıntısı diğerlerine oranla daha fazla. Çok ciddi bir kimlik krizi Avrupa'nın tümünde var. Avrupa bu kimlik krizini Türkiye üzerinden tartışıyor ama bunun en yoğunlaştığı nokta Fransa. Avrupa'nın en ağır ve arkadan gelen ülkesi Fransa. Çağa uyumunda teknolojik uyumunda sıkıntılar var. İkincisi, cumhuriyetçi ve jakoben bir gelenekten geliyor. Bir müslüman ülkenin demokratikleşemeyeceği konusunda peşin bir yargısı var. Modernleşmenin modeli olarak bir tek kendi deneyimini geçerli olarak varsaymak gibi bir inatçılığı söz konusu. Bugün Fransa'nın kendi iç politikasına da baktığınız vakit işsizliğin en yoğun olduğu ülkelerden biri. Çünkü Fransa mevcut yapısıyla teknoloji karşısında en fazla zayıf veren ülke. Çünkü teknoloji geri olduğu için işsizliği de çok ağır bir şekilde yaşıyor. İkincisi, Fransa bir önceki dönemde çok ciddi bir sosyal kavgayla elde ettiği pozisyonu bırakmak istemiyor, bu doğaldır. Nihayetinde tarih bunu Fransa'nın kendi içinde sosyal mücadeleler tarihi olarak algılamayacak. Fransa'nın çağa uyum sağlayıp sağlayamadığı açısından değerlendirecek. Mayıs'ta ben oradaydım, özelleştirmeye karşı bütün büyük medya kuruluşlarının en tepe noktalarıyla Türkiye-Fransa ilişkisi ne olur ne olmaz onu konuştuk. Örtülü Türkiye gibi bir devlet rantı değil ama, daha evvelden ödenmiş bir sosyal mücadele rantını değişen çağın karşısında da savunma refleksi sonunda Fransa'yı hep birlikte

bugünleri de arar bir noktaya geri itebilir.

Volkan Akı Kamuoyu olarak da Fransa Türkiye'yi en az tanıyan ülke gibi görünmüyor mu?

Mehmet Altan Doğru. Halbuki en eski tarihsel ilişki içinde olduğumuz ülkelerden biri. Ama Fransızlar görüşürken de olağanüstü naziktiler. Bu nezaket beni zaman zaman korkutuyor. Çünkü ne kadar fazla nezaket varsa o ölçüde arkasına gizlenebiliyorsunuz. Fransızların kendi inançları dışında fazlasına kulak vermeyen ve kulak vermediğini de nezaketle örten bir yaklaşımları söz konusu. Bireysel, toplumsal analizlere girmeye gerek yok. Fransa'nın da çağ karşısında bir sıkıntısı, çağa uyumda zorluğu var. Bu Türkiye'deki türban konusuna benziyor. Türkiye'de türban bir realite. Bu sıkıntıyı aşamıyoruz. Yeni çağda da Türkiye bir realite. Fransa da bunu aşmakta sıkıntı çekiyor.

Bu kimlik krizi iki ayrı kamp oluşturuyor. Bir tanesi daha aristokratik, daha elit. Bir tanesi de çağın gerçekleri karşısında daha realiteden haberdar, müslüman kültürün, genç nüfusun, Ortadoğu'nun varlığından haberdar, eskiyen Avrupa'ya farklı bir anlayışın bir gençlik aşısı yapması gerektiğinden haberdar. Bir de tabii buna yeni dünya düzeni içinde de bakmak lazım. Daha doğrusu yeni dünya düzenine alerjik bakıyorlar ama, sanayi sonrası toplumun dünya modelinde Ortadoğu havzasında problem var. Yani sanayi sonrası toplum Ortadoğu'yu şekillendirmekte büyük güçlük çekiyor. Hem Taliban'ın hem internetin bir arada bulunacağı bir yapı olamaz. Bir tanesi tasfiye olacak. Bu tasfiye olma konusunda umarım Taliban tasfiye olacak. Avrupa'nın eskimiş yapısı Irak krizinde mesela çok net görüldü. Hiçbir fiziki güç olarak ortada bulunamadı. Askeri gücü yok, teknolojik gücü yeterli değil.

Fransa, Türkiye üzerinden kendi krizini tartışıyor ama orada günlük kamuoyunun pozisyonuyla devlet bürokrasisinin daha orta vadeli bakış açısı arasında farklılık vardır. Chirac ve devlet bürokrasisi Türkiye'yi dışında bırakmış bir AB'nin Avrupa için vahim sonuçlar doğuracağı kanaatinde. Kamuoyu ise islam, müslümanlık, demokrasi ilişkilerinde bir eski Türkiye alerjisi duyuyor. Türk devletinin kendi yazarına, çizerine, aydınına düşmanlığı, devlet ve toplum arasında büyük uçurum var. "İmajımız kötü" diye bir laf var. Hayır, aslımız kötü olduğu için imajımız kötü. Şimdi neyse ki aslımız yavaş yavaş dönüşüyor ama Fransa

M. RAUF ATEŞ Avrupa Birliği'nin 17 Aralık tarihine doğru gidişte genel tablo olumlu. Bir tarih çıkacağına yönelik beklentiler var. Şimdi iş dünyası 17 Aralık sonrasına kilitlemiş durumda. Yeni dönemde şirketleri, sektörleri ne beklediği merak ediliyor.

kamuoyunun günlük olarak bu imaja ve aslı kötü Türkiye'nin değişmekte olduğuna dair bir taze özeni yok. Bunu da beklemek doğru değil. O taze özeni, Türkiye'nin anlatabilme çabası da yeterli değil.

M. Rauf Ateş Yine önemli bir konuya, piyasalar tarafına bakalım. Serhat Bey, AB ile ilişkiler ekonomiye ve piyasalara nasıl yansdı? Önümüzdeki dönemde nasıl yansıyacak? Size gelen tepkiler ne yönde?

Serhat Gürleyen Türkiye ekonomisi zaten son birkaç yıldır iyi bir istikamette gidiyordu. Dolayısıyla, AB'den bağımsız olarak iyi bir yöndeyiz. Bunu piyasalar da kısmen satın alıyordu. Yalnız biraz önce de belirtildiği gibi, bu olayın arkası gelir mi, devamlılık sağlanabilir mi gibi sorular var. Çünkü Türkiye ekonomisi iyiye gidiyor. Ama bir IMF programıyla bunu yapıyor. IMF programları da uzun yıllar bir çıpa görevi görmez. Dolayısıyla uzun dönemli bir çıpa ihtiyacımız vardı. AB'nin önemi, vizyondur, hedeftir ve bunlara bağlı olarak da ekonomiye, Türk toplumuna uzun vadeli bir çıpa sağlamasıdır. Normalde toplum içinde yapamayacağınız, gerek sosyal, gerekse iktisadi olarak ağır maliyeti olan veya bazı kesimlerin karşı çıkabileceği olayları AB gibi ortak bir hedef çerçevesinde sağlayabilirsiniz. Bizim en çok AB'ye baktığımız taraf bu, yoksa fondan sağlanacak kaynaklar değil.

Türkiye çok zengin bir ülke. Türkiye'nin çok zenginlikleri var ülke içinde ya da ülke dışında. Ama bunları faaliyete geçirecek doğru programlara ihtiyacımız var. Ve bunlara piyasaların, Türk insanının ve herkesin inanması lazım. Biz son dönemde bu inancı görmeye başladık ve bu açıdan olumlu görüyoruz. Türk halkının dövizden Türk Lirası'na geçmesi,

giderek TL yatırım araçlarına daha fazla yatırım yapması olumlu. Bir anlamda, serbest piyasa koşullarında, tabii yüksek reel faizlerin de etkisi var ama doğru programlar uygulandığının da bir oylanması olarak düşünüyorum. AB'ye de bu çerçevede bakıyorum. IMF çıpasıyla reel faizler belli oranda düştü ama halen yüzde 13 gibi yüksek seviyelerde. Yapılan hesaplar da ortalama yüzde 5 gibi bir büyüme oranıyla, yüzde 5 civarı bir faiz dışı fazlayla, yüzde 10'un daha altında reel faizlere ihtiyacımız olduğu yönünde, hatta mümkünse daha da aşağı. Bunu ne kadar aşağı çekersek kamu borçlarını da o kadar hızlı eritebileceğiz. Bunun için daha uzun vadeli bir çıpa ihtiyacı var, AB de bunu sağlayacak diye umut ediyoruz.

Volkan Akı ABD'de temalarınızda, bu AB süreci Türkiye'ye olan bakışı biraz değiştirdi mi? Örneğin dışarıda sohbetimizde konuşuyorduk, THY bir sene önce roadshow'a çıktığında birincil bankalardan çok fazla talep gelmemiş. Şu anki ikinci süreçte daha olumlu yaklaşımlar söz konusuymuş. Birçok alanda belki bunu görmek mümkün. Siz bu sürecin Türkiye'ye olumlu katkısını hissettiniz mi?

Serhat Gürleyen Tabii. Türkiye hiç görmediği kadar teveccüh görüyor yabancı yatırımcılardan ve geçmişte Türkiye'ye para vermekte nazlı davranan bir yığın yabancı yatırımcı artık Türkiye'ye yatırım yapıyor. Şunu da kabul etmek lazım ki halen uluslararası kuruluşların nezdinde derecemiz oldukça düşük, yani yatırım yapılabilir seviyelerin 3 derece altındayız. Dolayısıyla, Türkiye'ye gelen para hala maceracı para, riske daha açık para. Gerçek anlamda kurumsal paraların Türkiye'ye gelmesi için Türkiye'nin en az 1-2 yıllık dönemden geçip kendi ekonomisini daha istikrarlı bir hale getirmesi ve dahası bu ekonomideki kazanımların kalıcı olduğunu gösterecek kurumsal adımları atması lazım. Yapısal reformları yerine getirmesi lazım. Ancak ondan sonra daha kalıcı anlamda yabancı yatırımcı girişini Türkiye'de görebileceğiz.

Genelde yabancıların AB yönündeki görüşü

sırf şu anda değil bundan bir yıl önce de bizden daha iyimserdi. Genel ortalama Türk yatırımcısından daha iyimserdi. Herkes görüşmelerin başlayacağını söylüyordu. Nedense Avrupalılar çok iyimserdi enteresan şekilde. Türkiye gibi bir ülkenin, 70 milyon nüfustan bahsediyoruz, Avrupa'ya girmesi çok büyük bir pazar demek. Yani atık suların arıtmasından tutun, aklınıza gelecek her alanda Türkiye'de yatırım yapılacak ve yatırım yapacak olan da Fransız şirketleri, Alman şirketleri, İngiliz şirketleri. Bu, kısmen Avrupa'nın parasıyla olacak ama dünyanın her tarafından böyle bir şey için finansman sağlanabilir. Dolayısıyla bu, İngilizce deyimleriyle herkesin kazandığı win-win bir süreç olabilir. Son dönemde hazırlanan raporlar da aslında bunu Avrupa kamuoyuna daha yakından anlatıyor. Genel tablo olumlu, bunu söyleyebilirim.

M. Rauf Ateş Avrupa Birliği'nin 17 Aralık tarihine doğru gidişte genel tablo olumlu. Bir tarih çıkacağına yönelik beklentiler var. Şimdi iş dünyası 17 Aralık sonrasına kilitlenmiş durumda. Yeni dönemde şirketleri, sektörleri ne beklediği merak ediliyor. Bu noktada Ali Kemal Bey bize bilgi verecek. Ana başlıklar halinde sektörleri ne bekliyor, hangi sektörler daha hazırlıklı?

Ali Kemal Aydın Sektörel bazda ayrıntılara

girmeden önce müzakereler nedir, ne şekilde yürütülüyor, o konularda biraz bilgi vermeye çalışayım. Bir kere, klasik anlamda bir müzakere söz konusu değil. AB'nin mevcut bir müktesebatı var ve sürekli de gelişiyor. Bu müktesebatı aday ülke üye olduğunda tümüyle üstlenmek ve uygulamak durumunda. Burada aday ülkeye düşen müzakere payı üyelikle birlikte bazı alanlarda geçiş süresi istenmesiyle sınırlı. Sosyal ve ekonomik uyumda büyük zorluklar yaşayacağı alanlarda geçiş süreleri talep etmeyle sınırlı bir müzakere payı var. Derogasyon ya da kalıcı istisna gibi bir durum söz konusu değil artık. Tek örneği son genişleme dalgasında Malta'ya verilmiş bir derogasyon var. O da son 5 yıldır Malta'da ikamet etmeyen AB üyesi ülke vatandaşlarının orada gayrimenkul edinmemesi ve vatandaşlık edinmemesiyle ilgili bir derogasyon.

Müzakerelerin sürdürüldüğü 31 müktesebat başlığı var. Fakat yeni müzakere döneminde bizimle ve Hırvatistan'la nasıl bir çerçeveye oturtulacak onu bilmiyoruz. Bazılarının zaten biliyoruz neler olduklarını: Malların, sermayenin, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, çevre, rekabet politikası v.b. Bunları herhalde tek tek saymaya gerek yok. Türkiye Gümrük Birliği dolayısıyla zaten bir kısmında uyum yönünde

ilerleme kaydetti. Zaten ilerleme raporuna bakarsak biraz önce bahsediyorduk, her bir müktesebat başlığıyla ilgili ne tür ilerlemeler var, ne tür eksiklikler var, yapılması gerekenler çok açık ve net bir şekilde ortaya konmuş. Bunu biliyoruz.

Şimdi tabii müzakereler aslında iki aşamadan oluşuyor. Bir tarama sürecinden söz ediliyor. Tarama sürecinde aday ülkenin mevzuatıyla AB'nin müktesebatı karşılaştırılıyor. Burada aynı zamanda AB tarafı, ki tarama süreci komisyon ile yürütülen bir süreç, AB müktesebatı ile ilgili bilgi veriliyor. Dediğim gibi farklılıklar belirleniyor, bu arada uyum sürecinin genel takvimi ve karşılaşılabilecek sorunlar saptanmaya çalışılıyor. Tarama süreci bittikten sonra biraz önce tanımını yapmaya çalıştığım esas müzakere aşamasına geçiliyor. Müzakereler de nasıl yürüyor onu kısaca anlatmak gerekirse, bir kere her müktesebat başlığıyla ilgili aday ülke pozisyon, tutum kağıdı ortaya koyuyor. O fasıldaki AB müktesebatının durumunun ne olduğunu ortaya koyuyor. Hangi takvimde, hangi mevzuatını değiştirerek bunu uygulayabileceğini ortaya koyan bir tutum kağıdı, "position paper" dedikleri, onu hazırlıyor. Bunu AB tarafına veriyor. Dönem başkanlığı bu aday ülkenin tutum kağıdını bütün üye ülkelerle paylaşıyor. Birtakım sorular sorabiliyorlar, açıklamalar isteyebiliyorlar. Sonra müzakerelere

SERHAT GÜRLEYEN Aday olmuş, AB'ye girmiş ülkelerin ekonomisinde bazı değişiklikler oluyor, doğrudan sermaye girişleri oluyor. Ekonomik üretkenlik artıyor, enflasyon ve reel faizler geriliyor. Bunlar ülkelerin ekonomilerini olumlu etkiliyor. Sermaye piyasaları, her biri farklı fazlarda olmak üzere bunları satın alıyor. Genelde en önce satın alan piyasa borsa oluyor. Hisse senedi piyasası oluyor, ondan sonra Eurobondlar geliyor. Genelde finansal araçların ömrü ne kadar uzunsa, o finansal aracın geleceğe yatırım yapması ve onu satın alması da o kadar çabuk oluyor. Bu ülkelerde benzer gelişmeler oldu, bizde de ilk girişimin İMKB'de olması bekleniyor. Ama Türkiye süreci bu ülkelerden biraz daha farklı olacak, çünkü bu ülkelerde süreç daha kısa, 4-5 yıl gibi. Artı, sürecin sonunda geçileceği belliydi. En azından Türkiye'den daha belirgindi ve arada referanduma gidilebilir gibi bazı sözler yoktu. Dolayısıyla, Türkiye'de hem bu özel yatırımlar için hem de sermaye piyasaları için yatırımcıların daha ihtiyatlı davranacağına, ağır ağır satın alacağına inanıyoruz.

davet ediyor aday ülkeyi ilgili müktesebat başlığında. Bu arada AB kendi ortak pozisyonunu da belirlemiş oluyor. AB üyesi ülkeler bu ortak pozisyonlarını oluştururken de kendi aralarında da müzakerelerde bulunuyorlar. Şunu da mı istesek, şunu da versek mi şeklinde sıkı müzakerelerin olduğu da biliniyor. Müzakerelerin teknik yönü ana hatlarıyla bu şekilde. Şimdi sorunuza gelince...

M. Rauf Ateş Hangi sektörler bu geçişte zorlanacak, ya da geçişi kolay olacak?

Ali Kemal Aydın Dediğim gibi bunları, her bir müktesebat başlığıyla ilgili tutum kağıdı hazırlanırken Türkiye o müktesebat başlığında neler olduğunu gösterecek bir çalışma yapacak ve bir etki değerlendirmesi (impact assessment) çalışması da belki yapılacak. Bu ortaya çıktıktan sonra nerede olduğumuzu görebileceğiz kesin olarak. Fakat şu anda Türkiye'nin AB ile 40 yılı aşan bir ortaklık anlaşması var Ankara Anlaşması ile başlayan. Katma protokol, sonra Gümrük Birliği, 1995 sonundan bu yana sekiz yılı aşan bir ilişki söz konusu. Artı 2000 yılından bu yana müktesebatın analitik incelemesiyle ilgili 8 tane alt komite çalışma yapıyor. Dolayısıyla, biz müzakere sürecine de, tarama sürecine de yabancı değiliz. Diğer aday ülkelerin yürüttükleri müzakerelere baktığımızda her 6 ayda bir 7 ya da 8 müktesebat başlığının müzakerelere açıldığını görüyoruz. Genel trend kolay başlıklardan, fasıllardan müzakerelere başlanması. Ve peyderpey zora doğru gidilmesi. Tabii, Türkiye ile ilgili yürütülecek müzakerelerin esas ve usulleriyle ilgili biraz önce de bahsettim, komisyonun konseye tavsiye, bildirim derecesinde birtakım öneriler var. Bu öneriler henüz nihai bir halde değil, biz bunları çok ayrıntılı bir şekilde inceledik. Kendimize göre değerlendirmesini yaptık ve şu anda onları esas alarak burada yorumlamak çok doğru olmayabilir. Fakat 17 Aralık'taki zirve kararında komisyona yeni bir görev de verilebilir, müzakere usul ve esaslarıyla ilgili önerileri kabul de edilebilir. Bizim buradaki amacımız, bu önümüzdeki süreçte bu önerilerden bize farklı muameleyi öngörenlerin düzeltilmesi yönünde çaba göstermek. Geçmiş genişlemeler sırasında yürütülen müzakerelerden farklı unsurlar var. Bunları burada tartışmak yanlış olur çünkü henüz nihai durumda değiller.

M. Rauf Ateş Peki süreci zor geçecek sektörler ya da en fazla yapılması gereken maddelerin olduğu alanlar

Ali Kemal Aydın Onu hepimiz aşağı yukarı

tahmin edebiliriz. Mesela çevre, ulaştırma, tarım. Bu alanlar çok kolay geçmeyecek alanlar. Ya da rekabet politikası, şirketler hukuku. Bu alanlarda Türkiye'nin mevzuatını çıkarıp uygulamasında birtakım zorluklar olabilir.

M. Rauf Ateş Tekstil ve otomotiv gibi sektörlerde güçlükler olur mu?

Ali Kemal Aydın Şimdi mesela otomotiv deyince Gümrük Birliği'nden kaynaklanan bir yükümlülüğümüz var. Ayrıntılara girmek istemiyorum. Komisyonun önerdiği müzakere çerçevesinde ilgili faslın müzakereye açılabilmesi için Gümrük Birliği'ndeki taahhütlerimizi yerine getirmemiz bekleniyor. Bu gerçekleştiği takdirde otomotiv sektörü de etkilenebilecek. Dolayısıyla, bunlar nihai hale gelip bizimle hangi çerçevede müzakereler yürütülecek o ortaya konulduğunda yepyeni bir değerlendirme yapmak lazım. Kaldı ki müzakere başlıklarında bile değişiklikler olabilecek. Artı müzakere başlıklarının, fasılların açılması ya da kapanması ile ilgili de bir takım performans kriterleri söz konusu olabilecek. Hırvatistan'a sundukları çerçevede kapanmayla ilgili onlarda da birtakım benchmarklardan söz ediliyor.

Şimdiye kadar müzakere faslının geçici olarak kapatılması için aday ülkenin müktesebatı üstlenmesi, kısmen de olsa uygulaması yeterli görülebiliyordu. Bir de dönem başkanlıkları yarış halindeydi. Her bir dönem başkanlığı kendi dönem başkanlığında ne kadar çok müzakere faslı kapatılırsa onunla övünüyor. Bütün bunların değişeceğinin, kılı kırk yarar bir şekilde müzakerelere yaklaşılabileceğinin işaretlerini alıyoruz. Dolayısıyla, müzakere süreci bizim bakımımızdan daha çok çalışmamızı gerektirecek bir dönem olacak. Türkiye siyasi kriterleri başarıyla yerine getirmiştir. Ekonomik ve teknik alanlardaki müzakerelerde de zaten belli bir seviyedeyiz. Kararlılıkla hareket ettiğimiz takdirde başarılı olacağımızdan hiç kuşku duymuyoruz.

Volkan Akı Şöyle bir şey sormak istiyorum. Şimdi siyasi kriterlerin yerine getirilmesi felsefe açısından zor. Ama karar alma açısından kolay çünkü mecliste bir karar aldıktan sonra kolayca yürürlüğe sokabiliyorsunuz. Ama şimdiki süreçte sektörlerin uyumu, ayrıntılar, teknik uyum gibi işler bir kalemde olmuyor. Benim merak ettiğim, mesela devlet kanalında bunların gerçekleştirilmesi, müzakerelerin yürütülmesi ve uygulama aşamasında ince ayrıntılara kadar gözden geçirilerek kararların alınması için acaba bizde de bir yeniden yapılanma ya da ona

benzer bir sürecin olması gerekli mi? Bu 3-5 kişi bir masada konuşulup karara bağlanacak bir konu değil. Geniş kapsamlı ve bir uygulama süreci gerektiren bir konu. Bir yeniden yapılanma, kadrolar oluşturma gibi şeyler söz konusu olabilir mi?

Ali Kemal Aydın Biraz önce Sinan'la da konuşuyorduk. Diğer aday ülkelere baktığımızda müzakerelerin sürdürülmesi sırasında bir yapılanma söz konusu. Türkiye'de de müzakereleri yürütecek böyle bir ekip ve bunun yapılması ile ilgili şu anda hazırlık aşamasında çalışmalar var. Bu gayet doğal. Biraz önce genel çerçeveyi çizerken bahsetmiştim. Bir aday ülkenin bir müzakere başlığıyla ilgili tutum kağıdını oluşturacak bir çalışma grubu, ki bu yapılanmanın en altındaki grup... Ama bazı bakanlıklar bu çalışma gruplarının her birinde daima üye olarak öngörülür. Benim anlattığım, diğer aday ülkelerde uygulanan ve büyük ölçüde Türkiye'de de uygulanması beklenecek bir yöntem. Bu tutum kağıdı oluşturulduktan sonra bir müzakere heyeti tabii olacak, heyetin bir başkanı olacak. Diğer aday ülkelere baktığımızda dışişleri bakanları çoğunlukta. Ve o heyette bütün uygulayıcı bakanlıkların AB ile ilgili konulardaki en üst düzey temsilcileri, mesela müsteşar yardımcıları, yüksek seviyedeki yetkilileri, uzmanlar tarafından hazırlanan tutum kağıdını inceleyecekler. Daha sonra bu tutum kağıdı AB tarafına verilmeden önce Bakanlar Kurulu'nun onayından geçecek. Diğer ülkelerde uygulanan yöntem. Dolayısıyla bütün bu süreç içerisinde o sektörle ilgili olarak tabii ki danışma kurulları ya da benzeri oluşumlarla özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının,

üniversitelerin, ilgili tüm kesimlerin de sürece dahil edilmesi gerekir. Bu, tutum kağıdının sağlam bir şekilde hazırlanması için çok önemli bir unsur. İlgili fasıldaki uyumdan etkilenebilecek bütün herkesin görüşleri, katkıları alınacak. Etki değerlendirmesi yapılacak. Eğer çok etkileneceksek, ekonomik ve sosyal bakımdan maliyetleri çok fazla olarsa geçiş süreleri talebinde bulunacağız. Diyeceğiz ki biz bu alandaki uyumumuzu 3 yıl, 5 yıl, 7 yıl neyse öyle uygulayabileceğiz.

Tabii, müzakerelerin başarısı için bunların uygulanması söz konusu. Uygulama için de yeni yapılanmalar, yatırımlar gerekebiliyor. Türkiye'nin kendi kaynakları var ama tek başına karşılamak durumunda da değil. Tabii ki AB'nin diğer aday ülkelere de yaptığı gibi Türkiye'ye vereceği hibe yardımlarının, teknik desteğin, mali yardımın özlü bir şekilde artması söz konusu. Nitekim komisyonun önerilerinde bundan da söz ediliyor. 2007 yılından itibaren Türkiye için yeni üye olmuş ülkelerde kullanılan mali araçların benzerlerini içeren yeni bir katılım öncesi ödenek kalemi açılması söz konusu. Komisyon onu ayrıntılı bir şekilde inceleyip öneri olarak ortaya koyacak. Sektörlerin etkilenebilmesinden söz ediyoruz, onun için bunları söylüyorum. Sektörel uyum, mevzuatın üstlenilmesi, uygulanması sırasında hem Türkiye'nin kendi kaynaklarını seferber etmesi, hem de AB'den mali yardım alması söz konusu. Hibeler, ya da krediler proje bazında, ki bunlar diğer aday ülkelerde de uygulanan yöntemler.

M. Rauf Ateş Bu müzakereler sırasında Türkiye'nin tarım nüfusu ve tarım gücü açısından tarım politikaları çok önemli olacak.

Mehmet Bey siz bu konuda çalışıyorsunuz, yazılarınız var. Ne diyorsunuz, Türkiye tarım politikaları açısından uyumda zorlanacak mı ya da Türkiye'yi başta tarım politikaları açısından zor bir müzakere süreci bekliyor mu?

Mehmet Altan Şimdi tarım Türkiye'de geri kalmış bir sektör değil sadece, sistemin değişmemesini sağlayan bir çeki taşı. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki toprak düzeni anti-sermaye birikimli bir yapıyı içeriyor. Osmanlı'da herhangi bir unsur sermaye birikimine yönelik bir adım içinde olduğu vakit sistem tarafından cezalandırılıyor. Bu feodal olmayan bir yapının doğal sonucu. 11. yüzyıl ile 14. yüzyıl arasında bir şekilde bir evrim var. Yani Bizans'ın toprak sistemiyle Osmanlı'nınkinin arasında bir fark yok. Ama 11. ve 14. yüzyıllar arasında vakıflar vasıtasıyla sermaye birikimi yapmak gibi bir arayış var. Çünkü o dönem feodal hukukta Batı'daki bütün sermaye birikimi ailenin en büyük erkek çocuğuna bırakılarak yapılıyor. Bizdeki İslam hukuku nedeniyle eşit paylaşıyor. Onun için de sermaye birikimi olmuyor. Bunu vakıflar vasıtasıyla delmeye, sermayeyi bölmeden bir bütün halinde tutmaya çalışıyorlar. Fakat Fatih Sultan Mehmet'in iktidara gelmesi ve aklında Roma İmparatorluğu'nun yatması nedeniyle bu sistem tamamen eski haline, Bizans'taki yapıya geri döndürülüyor. Bu Osmanlı'daki bir tarafta saray, bir tarafta özgür küçük üretici anlayışı cumhuriyete de ister istemez taşınıyor. Fakat cumhuriyette Osmanlı'dan büyük bir temel farklılık, padişahın yerini bürokrasinin alması. Yani bizde köylülük bitirilmesi hedeflenen bir yapı değildir. Vergi alınmaz, yüzde 2'dir, o da stopajdan gelen paradır. Sistemin denetlemesi söz konusu olmamıştır. Türkiye'de 41 milyon seçmen vardır ama gerçek vergi veren sayısı 3,5-4 milyondur. Onlardan alınan vergiyle, vergi vermeyen kesimin oyları satın alınır.

Türkiye'de 8 milyon hektar sulanabilir tarım arazisi vardır. Bunun hala ancak yarısı sulanabiliyor. Bunun parasızlıkla, pulsluzlukla, imkansızlıkla, yetersizlikle açıklanması söz konusu değil. Gene bir örnek vereyim. Bu kadar

Her zaman olduğu gibi "Geniş Açık" toplantısı çok verimli geçti. Toplantıya katılanlar (soldan sağa) Serhat Gürleyen, Sinan Ülgen, Volkan Akı, M. Rauf Ateş, Ali Kemal Aydın, Mehmet Altan ve Emre Gönen, Türkiye ve AB ilişkilerini tartıştı.

sulanabilir arazinin yarısı sulandığı vakit susuz tarım yapıyorsunuz. Susuz tarım zenginlik getirmez. Dağa taş buğday ekiyorsunuz. Buğdayda çalışma 100 dekarlık bir alan için yılda 37 gündür. Ve bunu zengin ülkeler ekıyor, Kanada onun için şampiyondur. Şimdi tarımda bu kadar emek yoğun bir nüfusa sahip bir ülkenin susuzluktan dolayı buğday ekmesi fiilen kendi fakirliğini sürdürmesidir. İkinci bir mesele; 1950 yılındaki işletmelerin ellerindeki arazi miktarı ortalama 100 dekar, 1990'da bu 59 dekara düşmüştür. Bu hiçbir işletmenin zenginlik üretemeyeceği, katma değer yaratamayacağı, boğaz tokluğuna çalışan bir yapı demektir. Ayrıca bir başka skandal daha var. 50-60 dekarlık ortalama işletme arazisi de 5 ayrı parçalıdır. Yani o işletme sahibinin arazisi bir tek yerde toplu durmaz, beş ayrı yerde 10 dekarlık yapı olarak paramparçadır.

M. Rauf Ateş Bir başka noktaya geçerseniz, müzakerelerin başlamış olması dönülmez bir yol mudur, müzakereler askıya alınabilir mi ve bunun geçmişte bazı diğer ülkelerde de örnekleri görüldü mü? Bu sürece nasıl bakmak lazım?

Emre Gönen Son 40 yıldır müzakerelerin başlayıp da bitmediği görülmüştür. Ondan önce oldu, 1962'de ve 1965'te, İngiltere ile iki ayrı dönemde. Birinde tam başladı da denemez. İkincisinde ciddi bir biçimde başladı ve her iki dönemde de müzakereler çok ötelere gidemedi. Temelinde de o dönem İngiltere'nin ortak pazara uyumundan ziyade ABD'nin Avrupa'daki rolü dolayısıyla İngiltere'nin bu çerçevede Avrupalı bir entegrasyona destek değil de köstek olacağı saptaması yatıyordu. Bunu yapan da

büyük ölçüde De Gaulle Fransası'dır. Bu müzakerelerden sonra hiçbir müzakere başladıktan sonra bitmedi. İspanya müzakereleri bir ara kopma riskini taşıdı. En uzun müzakereler, 7 yılı aşkın bir süre devam etti. İngiltere de bugün baktığınızda 31 yıldır tam üye. Üçüncü seferde müzakereleri kısa bir sürede ikmal edebildi. Daha önce de söylendi. Bunlar müzakereden ziyade AB müktesebatına tam uyumun sağlanması için gerekli koşulların nasıl oluşturulacağı üzerine bir münazara biçiminde geçer. Tabii AB müktesebatını alıp da olduğu gibi kendi hukukumuzda dahil etmeyi, eğer tam üye olmayacaksanız ve şiddetle mazosist değilseniz yapmazsınız. Dolayısıyla, bu müzakerelere başlangıcın temel nedeni tam üyeliğe son geçiş süreci olmasıdır. Bugüne kadar bu hep böyle algılandı aday ülkeler tarafından da, AB tarafından da. Müzakereler tamamlandıktan sonra tam üyelikten vazgeçen olmadı mı, oldu. Norveç iki kere. Bunlar istisnalar

AB'de dediğim gibi, Fransa bu işin başını çekiyor. Genel söylemin şu olmasına çalışılıyor: Müzakerelerin başlaması tam üyelik değildir, otomatik değildir. Ama zorlu da olsa yavaş da geçecek olsa bu müzakereler tam üyeliğin sağlanması için olmazsa olmaz koşuldur. Başka koşullar yaratıp da "şu aşamada müzakereler her an kesilebilir" demenin de belki kendi kamuoylarını teskin etme endişesi taşıdığı düşünülebilir. Ancak bunu devamlı söylemek hoş bir şey değildir. Yani "biz bu müzakerelere başlayacağız ama ola ki bir yanlış adım atmayınız, biz bunu hemen keseriz. Hatta tek bir ülkenin vetosuna dayanarak da müzakere

MEHMET ALTAN

"TARIMDAKİ VERİMSİZ YAPI DEĞİŞECEK"

Müzakere sürecinde tarımdaki verimsiz yapı değişecek. Sadece 31 müktesebat dosyasındaki herhangi bir unsur olarak buna bakmamak lazım. Türkiye'nin makus talihini değiştirecek bir meseledir tarım. Tarım sadece bir sektör, turizm gibi bir mesele değildir. Tarihinde ilk defa üretim biçimine dönüşecek. Yani AB'nin Tanzimat'tan farkı, üst yapı kurullarından öte, üretim biçimini de değiştirmesi, Türkiye'yi topraktan çıkarmasıdır. Onun için bu kolay bir mesele değil. Bir de tabii bizim AB tarım nüfusu kadar tarımımız var. Bunların içinde çok büyük bir gizli işsiz var. Bu müzakerelerin en zorlu dosyası, bu nedenle tarihsel gelişimi dönüştürecek için ve Avrupa ile kıyaslandığı vakit geride bulunması nedeniyle tarım olacaktır.

Kulislerde dolaşan laf 2015'tir. 2015 olması boş yere değil. Dünya Ticaret Örgütü gelecek yıl Hong Kong'da eylül ayında 10 yıllık yeni bir dönemin hedeflerini ve işleyiş mekanizmalarını kararlaştıracak. WTO'nun tarımla ilgili gelecek 10 yıldaki hedefi, kendi üyesi olan 148 üye ülkenin tarımlarını piyasa ekonomisinde işletebilme hedefidir. Sanıyorum ki AB de bu kadar güç ve zorlu bir konuyu kendi içinde eritmeyecek, WTO'ya 10 yıllık bir perspektifte erittikten sonra Türkiye'yi kendi içine alacaktır.

akamete uğrayabilir” demek, “müzakerelere isteksiz başlıyorum” demenin herhalde AB jargonundaki yeni adı. Ne var ki, bir kere şu aşamada müzakerelere başlayabilmek için Avrupa’da 16-17 Aralık’ta toplanacak olan AB Konseyi’nin bir karar alması lazım. Siyasi bir teyid gerekiyor. Çünkü komisyon hiç değilse teoride, AB’de üye ülkeleri temsil eden ve AB’yi bizatihi temsil eden çok özgün bir kurumdur. AB’nin özgünlüğüne bakarsanız zaten komisyonda odaklanır. Yoksa diğer uluslararası topluluklardan çok büyük farklılıklar arz etmez.

Ne var ki bu sefer, Türkiye raporu hazırlanırken son derece karmaşık ve ayrıntılı bir rapor olduğu söylendi. Doğrudur. Bu rapor hazırlanırken belki AB tarihinde ilk defa komisyon, üye devletler tarafından son derece yakın markaja alındı. Yani üye devletlerin onayı olmaksızın bu raporun çıktığına inanmak zor. O nedenle komisyonun bu raporunun bir konsensüs oluşturduğunu söylemek ve 16-17 Aralık’ta da bir şekilde AB hükümet ve devlet başkanları tarafından teyiden kabul edileceğini söylemek çok da riskli bir tahmin olmayacaktır.

Tarım politikası konusunda bir şey söylemek istiyorum müsaade ederseniz. Mehmet Altan’ın bütün söyledikleri tabii ki zaten öyle. Türkiye’deki tarımda istihdam edilen aktif nüfus yüzde 34,8 gibi bir noktada. Bu Polonya’da 10 puan daha düşük, yüzde 24’ün altında. Yalnız Türkiye’de yüzde 35 aktif nüfus zaten kırsal kesimde yaşıyor. Halbuki bunlar tarımda istihdam ediliyor gözüküyor. Büyük ölçüde büyük metropollerin varoşlarında oturan, herhangi bir şekilde ekonomiye kaydı anlamda entegre olmamış, boğaz tokluğuna bir şekilde kurban satan, sebze üreten ve bütün bunları kayıt dışında yapan geniş bir nüfus var. Polonya’da da az da olsa var böyle bir nüfus. Bizdeki kaçak gecekondulaşmadan ötürü bu nüfusun ne olduğunu da bilmiyoruz. Türkiye’de böyle ciddi şeyler araştırılmıyor. Daha dün kadar kayıt dışı ekonomi nasıl hesaplanır onun da araştırmasını yapmadık. Sadece tahmini olarak, olsa olsa metodu kullanarak söylüyoruz. Bu, tarımda istihdam edildiği söylenen nüfusun belki yüzde 10, belki yüzde 20’si. AB’de bu tür bir nüfusa destek verecek hiçbir mekanizma yok. Tarımda istihdam ediliyorsanız iyi, işsizseniz onu da bir şekilde bir ağda toparlayabilirler. Ama böyle yarı işsiz, yarı değil, tarımda, fakat şehirde oturuyor gibi bir garabet yok. Olmadığı için buna AB’nin getireceği herhangi bir çözüm de yok.

Yani, burada Türkiye bunları halletmeden neyi konuşacağız? Hangi AB uyumunu? Bu insanları yok farz edemezsiniz. Bunları bir yere sokmak için Türkiye bir şey düşünüyor mu? Polonya ile konuşursak belki bir şeyler bulabiliriz. Polonya’da da tarım Sovyetler döneminde de hiçbir zaman işletme haline gelmedi. Hep küçük aile-verimsiz işletmeler halinde kaldı. Çok olmasa da bizdeki sorunlara bir hayli benzeyen bir yapısı var. Son 3 sene, üye olmadan evvel tarım için aldığı bütün destek 500 milyon Euro’nun altında bir destektir. O paralarla o tarımı bir şekilde rehabilite etmek mümkün değildi. Ama bir şeyler yaptılar. Bence oturup bunların ne yaptıklarını çok ciddi konuşmak lazım. Bir hava yaratmak lazım, bu müzakerelerin hakikaten benimsenmesi için...

AB’nin her zaman çok zor etkileyebildiği bir ülke oldu Türkiye. Doğu Avrupa ülkeleri o Sovyet sisteminden çıktıktan sonra zaten fazla bir direnç, pazarlık güçleri yoktu. Komisyon götürüyordu, bunu şu vakte, şu şekilde yapacaksınız, parası da şu vs. diye... O desteği o şekilde yürüttüler. Hakikaten tahakküm ederek, adamların söyleyeceği hiçbir şey yoktu. Oluşturmamız gereken ve çok kısa sürede yapmamız gereken bir işbirliği mantalitesi söz konusu. Biz 40 yıl boyunca bu adamlarla kavgı ettik. Hakikaten oturup da bir ortaklık havasında “sen bana şu desteği ver, ben şu işi yapayım” şeklinde çok nadir süreçler dışında hiç var olmadı. Çok yetenekli bürokratlarımız da oldu, çok akıllı başında akademisyenlerimiz de oldu ama biz hep adamlara “sizin yaptığınız yanlış, şunu böyle görüyorsunuz ama o öyle değil” dedik. “Doğru davranmıyorsunuz, çifte standart” dedik. Onların da son zamana kadar söylediği,

“hadi canım siz de yarı haydut bir devletsiniz böyle de olmaz ki”.

Verheugen geldi, “size aferin” dedi ondan sonra bir de birini gönderip “hakikaten işkence var mı git bir de sen bak” dedi. Böyle bir itiş kakış durumu var. AB bize her zaman kapı açtı. Biz de imajımız kötü diyoruz, sanki kendimiz çok iyiyiz. Benim kullandığım bir metafor var, onu söyleyeceğim. Türkiye-AB ilişkileri, AB’nin bize tuttuğu bir aynaya benziyor. Görmek istemediğimiz ne kadar şeyimiz varsa, bir tane komisyondan, AP’den yetenekli bir adamın hazırladığı bir rapor geliyordu. Bir bakıyorduk, ne hayır ne evet diyebiliyoruz. Çok sinirleniyoruz. Hakikaten görmek istemediğimiz şeylerin aynasıydı. Şimdi aynayı ters çevirmiş vaziyetteyiz. Mehmet Altan’ın dediği doğru. Bu beşinci kere “Mehmet Altan’ın dediği doğru” cümlem. Bir şey var bu işte.

Fransa, müslüman bir ülkenin Avrupalı olabileceğine inanmıyor. Çünkü Fransa’nın müslümanları eski sömürgelerinden gelenler. Onlarla ilişkilerini bir türlü düzeltemiyor. Hepsine vatandaşlık da verdi. Hatta adamların ana dili de Fransızca, Arapçayı Arapça gibi bilen kaç tane Cezayirli var ki? Bugün Fransa’da müslümanlar arasında bir kamuoyu araştırması yapsalar, bağımsızlık mı istiyorsunuz yoksa yine Fransa toprağı mı diye sorsalar acaba ne çıkar? Geçen gün bir Fransız televizyonunda açık oturum gibi bir şey var. Adam komiser, öbürleri de solcu Fransız entelektüel. Fransa’da hapse giren gençlerin yüzde 80’i müslüman diyor. ABD’deki siyahilerle olan sorunlar türü çok kötü bir şeyler oluyor Fransa’da. Fransa çok kötüye doğru gidiyor. Bizim kismetimiz herhalde, bu inanılmaz kötü gidişin üstünde günah keçisi gibi durduk. En olmayacak zamanda Her şeyden öte AB neye benzeyeceğini bilmeli. Bir tane anayasal metin hazırlandı, neye benzediğini kimse anlamadı, o da reddedildi. Kaç ülkeyse, o Avrupa’yı uzun yıllar taşıyacak genel plan ne onu kimse bilmiyor. Ortalama adam bilmeyebilir, karar alıcılar da bilmiyor. İşte böyle durumlarda ideolojik yaklaşımların yerini doktrinler alır, hokkabazca saptamalar alır denir ya işte öyle. Türkiye Avrupalı mı, değil mi? Olsa ne olacak, olmasa ne olacak? Balkanları da mı almayacaksınız, Romanya ile Bulgaristan’ı da mı? Böyle bir dönemden geçiyor. Onu kucaklamak zorunda hissediyor. Bu iyi bir şey ama bunu kötü mülahazalarla yapıyor. Settazi en son ne dedi, “Romanya tartışılmaz” dedi. Niye; “orada herkes Fransızca konuşuyor” dedi. O zaman iyi.

Bulgarlar da zaten Avrupalı kardeşlerimiz. Ben bunları uydurmuyorum. İnternette giriyorum, dökülüyor hepsi. AB’yi bu yaklaşımla hiçbir yere götüremezsiniz. Hiçbir zaman Avrupa Birliği böyle ilerlemedi.

Mehmet Altan Ben de bir-iki şey söylemek isterim, pozisyon netleştirmek açısından. Türkiye-AB ilişkileri deyince ister istemez bir milliyetçi bakış, bir ulus devlet tortusu da gündeme geliyor. Bize de aynı şeyi yaptırmak istiyorlar. Nihayetinde ben bir TC vatandaşı olarak bakıyorum. Bugüne kadar AB’nin uyum yasalarında hiçbir kaybım olmadı, hep kazancım oldu. Ar-Ge çok güzel bir örnek. Okumuş yazmışların bir genel refleksi var. Bir de atalet yapısı, değişmeme direnci Osmanlı’dan gelir. Osmanlı’da padişah Tanrı’nın yeryüzündeki gölgesidir. Düzen ilahi bir düzendir. Onu eleştirdiğiniz vakit otomatikman günah işlemiş olursunuz. Bu meseleye ben AB-Türkiye ilişkilerinden bakmıyorum. Askıya alınmış alınmamış. Yoksa bu manzarada niye AB’yi

konusacağız? Çok daha keyifli konular var. Türkiye AB standartlarında bir özgürlük, bir zenginlik üretmediği için AB'yi konuşuyoruz. Onun için, ben vatandaş ilişkisi açısından önemsiyorum bunu. Onun için de her aşamada mutlu oluyorum. Bu tarihe kadar elde edemediğimiz şeyler müktesebat olarak vatandaşın hakkı haline geliyor. Yeter ki onu kullanabilecek bir bilinci olsun. Ben burada bir ulus devlet bakışının kurbanı olmak istemiyorum.

M. Rauf Ateş Ben bir soru sorarak konuyu değiştireyim. Sinan Bey'in yurt dışındaki temaslarından ve edindiği izlenimlerden bahsediyorduk. Oradan devam edelim. Bir de AB perspektifinde geldiğimiz nokta Türkiye'ye yabancı sermayenin bakışını nasıl etkileyecek? O cephede ne hareketler olacak? Oradan devam edelim isterseniz.

Sinan Ülgen Biraz önceki sektörler ne durumda olacak meselesine bir-iki yorum getirmek istiyorum. Hangi sektörler ne olacak, onun net bir cevabını vermek mümkün değil. Birtakım parametrelere bakabiliriz. Öncelikle şu var. Kayıtdışından geçinen sektörler çok zorlanacak. Çünkü müzakerelerin sonucunda varılacak nokta, Türkiye'nin devletiyle, bürokrasiyle eskiden çok handikaplı olduğu uygulama noksanlığını gidermesi olacaktır. Yani

EMRE GÖNEN Hangi sektörler avantajlı olacak sorusunun cevabı, ölçek ekonomilerinde yatıyor. Biraz önce atıfta bulunulan sektörler Gümrük Birliği sonrasında ölçek ekonomilerini yakaladı. Başta otomotiv geliyor. Beyaz eşya ve elektronik bir diğer örnek. Bunların ölçek ekonomilerini yakalama avantajıyla daha da büyüyeceklerine inanıyorum. Türkiye bu alanlarda üretim üssü haline geliyor, bu sektörlere yabancı sermaye çekmek daha da kolay oluyor. Nerede siz işgücünü, kaliteli elemanı, sermayeyi yoğunlaştırırsanız, oraya daha fazla yatırım çekme imkanınız oluyor. Önümüzdeki dönemde Türkiye'de beyaz eşya ve otomotiv sektörleri bunun bir örneğini teşkil edecek. Dolayısıyla, ben Türkiye'nin gittikçe bir global oyuncu olma yolunda daha fazla adım atacağına inanıyorum ve Gümrük Birliği sürecinde olduğu gibi tam üyelik müzakere sürecinde de bu ve bunun gibi, dünya bazında rekabet gücü elde edebilecek bazı sektörlerin daha da ön plana çıkacağını görüyorum.

artık "enforcement" dedikleri ve çıkan yasaların, mevzuatın uygulamasının Avrupa standardında olduğu bir yerde yaşamaya başlayacağız. Dolayısıyla, vergi kaçakçılığından tutun, kayıt dışı ekonomiye kadar çeşitli açılımları var bunun. Devletin asıl dönüşümü burada başlayacak. Onun için kayıt dışından geçinen, vergi avantajlarından medet uman sektör yapıları ve işletmeler bundan ciddi zararlı çıkacak.

Bir ikinci faktör, ağır sanayi bakımından AB süreci çok ciddi çevre yatırımlarını beraberinde getiriyor. Diğer ülkelerin geçiş dönemlerine baktığınızda birçoğu çevre yatırımlarının daha uzun vadeye yayılmasını sağlayan geçiş dönemleri. Karbondioksit gazlarının emisyonundan tutun, atık yönetimine kadar çok çeşitli direktifleri var AB'nin çevre alanında. Bunlar sanayi üzerine çok ciddi bir yatırım maliyeti olarak geliyor. Eski teknolojiyle üretim yapan ve bugüne kadar çevreye gerekli hassasiyeti göstermemiş olan işletmeler çok etkilenecek. AB müzakere süreci çok pembe gözlüklerle bakılacak bir süreç değil. Oturup bu ön çalışmaların nasıl yapılacağını iyice görmek gerekiyor.

Bununla bağlantılı bir üçüncü faktör; ölçek ekonomilerini yakalayamamış işletmeler süreçten olumsuz etkilenecek çünkü o işletmeler asıl rekabetlerini ya kayıtdışıyla sağlıyorlardı ya da el emeğinin düşük maliyeti avantajını kullanıyorlardı. Şimdi bu iki unsur ortadan kalkınca rekabet güçleri rasyonel ölçekte üretim yapmaya dayanacak ve buna ulaşamayan işletmeler bunda zorlanacak. Birçok sektörde bu ölçek ekonomisini yaşamayan işletmeler ya piyasa dışına çıkacak, ya da birleşmeler ve devralmalar suretiyle sektörlerde daha rasyonel, daha ekonomik tarzda üretim yapan bir yapı ortaya çıkacak.

İşin bir de hizmetler tarafı var. Türk ekonomisini belirli bir produktivite seviyesine çıkaracak olan hizmetler kesiminin Gümrük Birliği'ne dahil edilmesi olacak. Türk ekonomisinin mikroekonomik bazdaki sıkıntılarına baktığınızda AB ve dünya ile rekabet edebilmesi için önündeki ciddi engellerden bir tanesi birçok sektörün maliyetini oluşturan unsurların henüz ya devlet tekelinde olması ya da ciddi bir rekabet durumunun açılmış olamaması. Telekomünikasyon çok yakın geçmişe kadar böyleydi, enerji hala böyle. Bunların AB'de gündeme gelmesiyle bu alanlarda bir liberalizasyon yaşanacak. Ve bunun çok ciddi verimlilik katkısı olacak. Bu sektörlerin

girdi teşkil ettiği başka sektörler için de bunlar yaşanacak. Bunların bağlantılı olduğu daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirilirse bence bu sonuçları daha iyi tahlil etmek mümkün olacak. Tabiatıyla bu gelişmeler bazı sektörleri zorlayacak, bazıları bundan daha avantajlı çıkacak. Benim tahminim, mesela Türkiye’de bankacılık sektöründe de muhtemelen benzer bir gelişme yaşanacak. Bugün Türkiye bankacılığının toplam mevduat birikiminin Avrupa’nın tek bir bankasından daha küçük olduğunu görüyoruz belki ama bu ciddi bir rekabet dezavantajı getiriyor Türkiye’ye.

Volkan Akı En çok işçinin çalıştığı, vergi problemleri olan sektörlerden biri de tekstil. Tekstilin zorlanabileceği sonucuna varabiliriz.

Sinan Ülgen Biliyorsunuz, 2005 yılında tekstil kotalarının dünyadan kalkması öngörülüyor. O kalktığı noktadan itibaren Türkiye’de en azından katma değeri düşük alanlarda üretim yapan birçok firmanın bugün artık Çin’in rekabetiyle başa çıkması son derece güç olacak. Tekstilin önündeki tek zorluk AB değil, aynı zamanda WTO nezdindeki gelişmeler de.

Mehmet Altan Dünya iş bölümüyle bağlantılı analiz yapmıyor Türkiye. Gümrük Birliği’nden sonra bir analiz yapıldığı vakit dünya iş bölümündeki yeri değişti Türkiye’nin. Tekstili Çin’e vermek zorunda çünkü onun karşılığında elektronik ve otomotivi aldı. Ama tekstilde daha nitelikli bir hale gelmek için Çin’in ucuz emeğine karşılık markaya gitmesi lazım. Dünya iş bölümü neyi, kimin, nerede, nasıl, hangi teknolojiyle yapacağı mesajını sana veriyor. Dünya iş bölümü kavramını hiçbir zaman doğru okumadı Türkiye. Çünkü en zor anlaşılan darbelerin de başımıza gelmesinin bir nedeni de budur. Dünya iş bölümünde Türkiye’nin yeri çok önemli bir konu başlığıdır. Sana dünya bir mesaj veriyor, senin yerin değişti diyor. Sen, hayır benim yerim değişmedi dediğin vakit uyumsuzluk başlıyor, onun için tekstil önemli bir konu.

M. Rauf Ateş Peki, kısaca yabancı sermaye açısından ne olabilir? Kısaca ona da değinsek

Sinan Ülgen Yabancı sermaye açısından tabiatıyla genel eğilime baktığımız zaman, AB’ye aday olmuş, müzakerelere başlamış ülkelerde yabancı sermayede çok ciddi girişler olmuş. Türkiye’nin bugün aldığı yabancı sermaye GSMH’sinin binde 5’i kadar. Olması gereken miktar diğer ülkelerle karşılaştırdığınızda yüzde 3-4 gibi bir rakama ulaşıyor. Türkiye GSMH’sinin yüzde 4’ü desanız bugün 10 milyar dolar eder.

Bugün aldığı rakam 1 milyar dolar. 10 milyar dolar olmasa bile, en azından bir senede 6-7 milyar dolar beklemek lazım. Bu hemen olmayacaktır. Bunun iki nedeni var. Birini Emre söyledi zaten, bizim müzakerelerimiz diğerlerinin müzakerelerinden farklı. Diğerleri 4 senede bu müzakereyi tamamladı, dolayısıyla yabancı sermaye girişi bu seneler içerisinde yoğunlaştı. Bizim müzakerelerimiz muhtemelen 8-9 sene içerisinde tamamlanır diye tahmin ediyorum ben. Türkiye’nin üyelik tarihi için vereceğim tarih 2014 zaten. Dolayısıyla, yabancı sermaye girişi bu zaman içerisinde yayılacak.

Bir de tabiatıyla şu var. Müzakereler başladıktan sonra yabancı sermaye, bu müzakerelerin öncelikle nasıl gittiğine herhangi bir kriz çıkıp çıkmadığına bakacak, ondan sonra burada yatırım yapmaya başlayacaklar. Biz 6 Ekim’de çıkan kararın belki çeşitli taraflarını eleştirebiliriz. Doğrudur. Türkiye’ye karşı hatta ayrımcılık da yapılmıştır. Hırvatistan ve Türkiye kararını okuduğumuzda ikisi arasında ciddi farklılıklar vardır. Ama işin özü, Türkiye ile müzakerelere başlanması kararı çıkmıştır. Yapılması gereken, bunun devlet ve hükümet başkanları tarafından teyit edilmesi, sonra da müzakerelere ciddi bir hazırlık yaparak başlamaktır. Türkiye bu konuda gayet ciddidir. Bu müzakerelerin tek sonucu vardır ve bu da Türkiye’yi tam üyeliğe götürecektir. Dolayısıyla, bu süre içerisinde yapılan reformlar artık konsolide olmuştur. Dönüşü yoktur. Bu konuda mesajı verdiğiniz ve kredibilite sağladığınız ölçüde Türkiye’ye yabancı sermaye girişi sağlanacaktır. Şimdi bir misal vereceğim. Bana çok çarpıcı geldiği için söyleyeceğim. Cumhuriyet döneminde Türkiye’ye gelen yabancı yatırımların toplamı 18 milyar dolar. 2003 yılında Çin’e bir yıl içinde giden toplam yabancı sermaye yatırımı 63 milyar dolar. Yani Çin’e bir yılda gidenin üçte birini biz 84 yılda ancak alabilmişiz.

M. Rauf Ateş Siyasi kriterler tamamlandı. Şimdi ekonomi ile ilgili kriterler ne olacak? Bize ekonomist olarak bir değerlendirme yapar mısınız?

SINAN ÜLGEN Cumhuriyet döneminde Türkiye’ye gelen yabancı yatırımların toplamı 18 milyar dolar. 2003 yılında Çin’e bir yıl içinde giden toplam yabancı sermaye yatırımı 63 milyar dolar. Yani Çin’e bir yılda gidenin üçte birini biz 84 yılda ancak alabilmişiz.

Serhat Gürleyen Şimdi doğrudan yatırımlar tarafında bir saptama yapayım. Türkiye’de enflasyona göre muhasebe yapılmadığı için ve vergi de nominal kâr üzerinden olduğu için şirketler sermayelerini olduğundan daha düşük gösteriyor. Dolayısıyla, yabancı sermaye yatırımları olduğundan daha az gözüküyor. Gerçekte Türkiye’deki yabancı sermayenin varlığına baktığımızda bu rakama sığmıyor; kedi-ciğer hesabı. Yani bu fabrikalar, bu tesisler bu sermayeye çıkmıyor.

Ama katılıyorum, Türkiye alabileceğinden çok daha az bir global sermaye alıyor. Sektörler konusunda daha ayrıntılı çalışmalarımız var. Yani uyum sırasında hangi sektörlerin GSMH’ye oranları nasıl artmış Bir perakende sektörü, bir otomotiv sektörü, bankacılık var. Bankacılıkta olmuş, perakende de olmuş, otomotivde olmuş, beyaz eşyada olmuş, medyada olmuş. Bunların hepsinde GSMH’ye oran artmış. Bu da normal, çünkü iktisatta engel kuralı vardır. Yani gelir arttığı zaman ilk başta insanlar birincil ihtiyaç olan gıda gibi ihtiyaçlarını karşılarlar. Daha sonra daha sofistike ihtiyaçları karşılanır. Türkiye de GSMH arttığı zaman da birincil ihtiyaçlardan ikincil ihtiyaçlara geçilir. Sonunda eğlence, turizm her alanda bir artış yaşanacak. Yani ulusların ilerlemek zorunda oldukları bir süreç

vardır. Tekstil konusunda, Türkiye’nin daha ciddi sorunları var. Yani orada katma değeri olan ürünler üretmek zorundayız. Dikkat ederseniz, son dönemde kur konusunda itirazlar hep tekstil sektöründen veya dericilerden geliyor. Hiç otomotivden gelmiyor, televizyondan gelmiyor.

Türkiye ekonomisi yapısal değişimden geçiyor. Bu, son dönemde daha net gözüküyor. Tek sorun yapısal değişimden geçen Türkiye ekonomisinin henüz yeterince istihdam yaratamaması. Türkiye çok büyük bir ülke ve bu büyüklükte bir ülke sırf otomotivle veya beyaz eşya ile, televizyon üretimiyle istihdam sağlayamıyor. Tekstilde bizim rekabet gücümüz azalıyor, ileride tekstil de tarım gibi başımıza sorun çıkarabilir. Oradan çok iyi planlanan bir şekilde geçmemiz lazım ve bu çok kolay bir iş değil. Bunu piyasa oyuncusu olarak söylemiyorum, yani çok kolay bir sorun değil onu belirtmek istiyorum.

AB üyesi ülkelere baktığımızda, Sinan Bey’in verdiği örnekteki büyük sermaye girişleri doğrudan özelleştirmelerle oluyor ilk başta. Çünkü kamu ağırlığı her alanda çok fazla. Türkiye o alanda biraz daha farklı. Özelleştirmelerin bir kısmını yaptı, bir kısmını yapamadı. Bizde doğrudan sermaye girişleri daha fazla olacak gibi görünüyor. İki gerekçesi var. Bir, müzakere süreci uzun, 10 yıllık bir zamana yayılacak. İki, sonunda ne olacağını tam bilmiyoruz. Türkiye’nin Avrupa kamuoyunu ikna etmek gibi de bir zorluğu var. İşte Romanya zaten Avrupa’dan sayılıyor. Diğer ülkeler de öyle. Ama Türkiye bambaşka bir ülke. Dolayısıyla biz hem Maastricht kriterlerini sağlayacağız, teknik şeyleri sağlayacağız. Bir yandan da Avrupa kamuoyunu ikna edeceğiz. Burada da hem iktidara hem muhalefete ciddi yükümlülük düşüyor. Yani birlikte yapılması gereken bir şey bu.

M. Rauf Ateş Ekonomik kriterler için önümüzde ne kadar zaman var?

Serhat Gürleyen 10 yıllık bir süreçten bahsettiğimiz zaman, her türlü ekonomik kriteri sağlayabiliriz. Yolumuz çok, vaktimiz var. İş ki, mehter takımı gibi iki ileri bir geri gitmeyelim. Hedefe kilitlenip, normal bir şekilde, makul bir hızla gitmemiz bizim için yeterli. Yol geniş, arabamız iyi. Makul bir hızla gidelim, fazla hız yapmayalım.

M. Rauf Ateş Şimdi Ali Kemal Bey’e 1-2 soru var kısaca. Birisi yapılması gereken birkaç şey daha kaldı demiştiniz, neler kalmıştı bir ona

bakalım. Bir de müzakere sürecinde mali yardımlar konusu vardı, bizim ele alınsın diye düşündüğümüz. O konudan da bahseder misiniz?

Ali Kemal Aydın Memnuniyetle. Şimdi öncelikle bu yabancı yatırımlar konusunda ben de birkaç şey söylemek istiyorum. Bir kere gerçekten 17 Aralık'ı beklemek lazım. Nasıl bir karar çıkacak? Müzakerelerin gidişatı ile ilgili nasıl bir yöntem ve çerçeve belirlenecek? Bu çok önemli. Bunu hep birlikte bekleyip görmek lazım. Sektörler nasıl etkilenecek? Çünkü şu anda komisyonun önerdiği müzakere şekli, geçmiş dönemlerde yürütülen müzakerelerden farklılıklar içeriyor. Dolayısıyla, sektörlerin etkilene derecesi ya da takvimi en azından farklılıklar gösterebilecek. Bunu gördükten sonra çok daha sağlıklı değerlendirmeler yapılabilir.

Kayıt dışı ekonomiden söz edildi. Gerçekten çalışma standartları, iş güvenliği iş sağlığı norm ve standartları uygulanmaya başladığında Türk ekonomisinin aslında bel kemiğini teşkil eden küçük ve orta boy işletmeler büyük ölçüde zorlanacak. Zaten ilerleme raporunda da bu açıkça görülüyor. İmalat sektöründe istihdamın yarısını 10 ve altında işçi çalıştıran küçük işletmeler yaratıyor. İş sağlığı, güvenliği, çalışma standartları ve sendikal haklar bağlamındaki uyum birtakım zorluklar getirecek. 17 Aralık kararı ve komisyonun kesin, nihai çerçevesini gördükten sonra daha sağlıklı değerlendirmeler yapılabilir. Yabancı yatırımlar konusunda da müzakereler açıldığında beklenti olumlu yönde. Bizim de beklentimiz o yönde. Bu arada yabancı yatırım bir ülkeye niye gider ya da gitmekte tereddüt eder, bunların da gözden geçirilmesi lazım. Yabancı sabit sermaye yatırımlarının gelmesi için hukuksal çerçevenin Türkiye'de tam olarak oluşturulması lazım.

Yapısal reformlar, özelleştirme, hem siyasi hem ekonomik istikrarın devamı. Fikri ve sınai

mülkiyet hakları alanında ilerleme çok önemli. Piyasaya giriş çıkış ve tarife dışı engeller alanında daha fazla ilerleme kaydedilmesi, yolsuzlukla mücadele, şeffaflık, bütün bu unsurlar bir araya getirilirse bunların uygulanmasında etkili sonuçlar alınır, o zaman yabancı sermaye beklentimiz çok daha gerçekçi olur. Sırf müzakerelere başlandı diye yabancı sermaye beklemek çok doğru olmayabilir. Öte taraftan müzakerelere başlandığında da biraz önce saydığım alanlarda da bütün bu alanda ilerleme kaydedeceğimiz kesin.

M. Rauf Ateş Neler yapılması gerekir?

Ali Kemal Aydın Şimdi bir kere 3 tane kanunun çıkarılması, CMUK, adli polis ve ceza infaz kanunlarının çıkarılması gerekli. Bir tanesi daha önceydi, yanılmıyorsa dernekler kanunu. Ceza kanunu ve istinaf mahkemeleri kanununun yürürlüğe girmesi Dernekler kanununun iki maddesi veto edildi, döndü, görüşülecek. İstinaf mahkemeleri kabul edildi, ceza kanunu da bugün yarın kabul edilir diye bekliyoruz.

M. Rauf Ateş Cumhurbaşkanı onayladı.

Ali Kemal Aydın Dolayısıyla, diğer 3 kanunun kasım ayında çıkarılmasını bekliyoruz. Bir yol kazası falan beklenmiyor. Komisyonun olumlu görüşü bunlara bağlı. Zirve için tartışmalara değinildi. Fransa'da, Avusturya'da, Almanya'da bunlar maalesef çok hoş gelişmeler değil. Kamuoyunun iknası konusunda da bir-iki şey söylemek istiyorum. Geçen yıl nisan ayında AB ülkelerine yönelik siyasi tanıtım ağırlıklı bir iletişim stratejisi geliştirdik ve uygulamaya koyduk. Avrupa Birliği İletişim Grubu (ABİG) diye yeni bir yapılanma oluşturuldu. Hem özel sektör hem ilgili devlet kurumları var. Orada büyük bir uyum ve işbirliği içinde birçok projeye de imza attık. Bir sürü faaliyetin, raporun, makalenin yayınlanmasına yardımcı olundu. Mesela bu Bağımsız Türkiye Komisyonu Raporu, Türkiye için kamuoylarının iknası

bakımından çok önemli bir rapor. Dokuz tane Avrupa'nın ileri gelen siyasetçisi, kendiliklerinden Türkiye'nin tanıtımı, Avrupa kamuoylarının iknası yönünde kolları sıvayıp giriştiler. Yaptıkları basın toplantılarıyla büyük bir kampanya yürüttüler. İki sene önce neredeydik şimdi neredeyiz konusunu ele aldılar. Bütçeye yük konusu, bir takım önyargılarla, abartılarla konuşuluyor. Ama biraz araştırılınca o kadar abartıldığı gibi korkulan bir durum olmadığı ortaya çıktı. Almanya'dan her yıl 40 bin Türk vatandaşının kesin dönüş yaptığını Almanlar da bilmiyordu, ama ortaya konunca durumun en azından sandıkları gibi olmadığı da anlaşıldı. Ya da Türkiye'nin kurumlara etkisi... Bütün bunlar olumlu yönde. Umuyoruz ki, müzakere sürecinde kamuoyları daha soğukkanlılıkla, daha az önyargıyla, daha fazla sağduyu ve bilimsel verilere dayalı bilgilerle Türkiye'yi tartışsınlar. Burada özel sektörüyle, üniversiteleriyle, devlet kurumlarıyla hepimizin çabalarına ihtiyaç olacak önümüzdeki dönemde.

Mehmet Altan Hristiyan Demokratlar'ın grup başkan vekili geçen gün parlamentoda bir laf söyledi. Türkiye 10 yıl içinde 90 milyon kişi olacak gibi bir şey dedi. Dehşet vericiydi.

Hacettepe Üniversitesi'nin son yaptığı araştırmalara göre Türkiye'deki doğurganlık oranı şu anda binde 2,2. Binde 2,1 olduğunda nüfus kendini yenileyemez hale geliyor. Ortada fiili durumlar var ama adam orada inanılmaz bir şekilde uyduruyor. Bu önemli.

Ali Kemal Aydın İleride AB üyesi ülkelerin gerçekten işgücü açığı ortaya çıkacak. 20-25 sene sonra AB ülkelerindeki nüfusun yarısı 65 yaşın üzerinde olacak.

Mehmet Altan Türkiye'de bugün en büyük konu, aslında eğitimin niteliğinde. AB'ye bu anlamda katkımız olabilmesi için bütün o eğitim düzeyinin kalitesini, sektörel dağılımını gözden geçirmemiz lazım.

Ali Kemal Aydın Türkiye'nin kendisi de bunun farkında. 2004 yılında Türkiye'de ilk defa eğitim için bütçeden ayrılan pay savunmaya ayrılan payın üzerine çıktı. 2005 yılı için da aynısı öngörülüyor. İleriki yıllarda eğitilmiş, nitelikli insan gücü en büyük sermayemiz olacaktır. Buna paralel olarak teknoloji ve araştırma-geliştirmeye daha fazla kaynak ayrılarak her alanda rekabet eden bir toplum olmayı hedeflemeliyiz.

M. Rauf Ateş Hepinize kırmayıp geldiğiniz için teşekkürler.

ALİ KEMAL AYDIN

“MÜZAKERE SÜRECİNDE HİBELER ARTACAK”

Müzakerelerin başarıyla yürütülmesi ve sonuçlandırılması için mali ve teknik yardım sağlanması çok önemli. Adaylığımızın ilanından bu yana Türkiye'ye verilen hibe nitelikli yardımlar 2004 dahil yaklaşık 850 milyon Euro. Eylül sonu itibarıyla 2005 programlamasına başladık. 2005'te 300, 2006'da ise 500 milyon Euro verilmesi söz konusu Türkiye'ye hibe olarak. Bu yardımlar Türkiye'nin AB üyeliği hedefini içeren projelerde kullanılabilir. 2007-2013 için yeni bir mali perspektif çalışmaları var. 7 yıllık bir mali perspektifte birtakım rakamlar global olarak belirlenecek. Türkiye'ye yılda ortalama 1 milyar Euro'luk bir yardımın söz konusu olabileceği söyleniyor. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında müzakerelere başladığımızda bu yardımın en azından iki katına çıkarılması söz konusu olmalı diye düşünüyoruz. Şu ana kadar biliyorsunuz, 3 tane hibe yardımı kalemi vardı, PHARE, SAPARD ve ISPA adları altında. Bu yardım araçlarıyla tarım ve kırsal kalkınma için, altyapı, yapısal uyum, idari kapasiteyi güçlendirme ve artı AB müktesebatını üstlenme alanlarında adaylara yardımlar yapılıyordu. Türkiye müzakerelere başlamadığından bu yardımların hiçbirini alamıyordu. Şimdi bu üç enstrümanı kapsayan bir mali araç söz konusu 2007 sonrası için, IPA adı altında. Yani katılım öncesi enstrüman. Bu önümüzdeki dönemde ortaya konup konsey ve parlamentoya sunulacak. Buradaki beklentimiz, önemli ve özlü bir şekilde bu yardımların da artırılması. Çünkü müzakere sürecinde mali ve teknik yardım büyük önem taşıyor. Örnek vermek gerekirse, Hırvatistan'a önümüzdeki yıl 105 milyon Euro, 2006 için de 140 milyon Euro yardım öngörülüyor. Hırvatistan'ın nüfusu 4,5 milyon. Hesaplanıp oranlandığında Türkiye'ye verilmesi gereken miktarın 2 milyar Euro'nun üstünde olması gerekiyor. Bunu ancak 2007 sonrası bütçesi belli olduğunda kesin olarak görebileceğiz. AB'nin bütçesi üzerinde de büyük bir mücadele var. Net katkıda bulunanlar ve alanlar var. Onların kendi mücadeleleri... Ya da işte tarım politikası ne olacak, yapısal uyum ne olacak, bütün bunlar 2014 sonrası tartışılacak şeyler. Türkiye tarım alanında ne kadar fon alacak, onu 2014 mali perspektifi belirlenmeden herhalde öğrenemeyiz. Hibe yardımlarının büyük ölçüde artması da söz konusu olabilecek müzakere sürecinde. Bunun için Türkiye'nin büyük ölçekli projeler yapması lazım. Birkaç milyon Euro'luk değil, onlarca milyon Euro'luk büyük projelerin hazırlanıp sunulması büyük önem taşıyor.

AB İÇİN İŞ DÜNYASININ DESTEĞİ ÇOK ÖNEMLİ

Müzakerelerin başlaması ve AB'ye tam üyelik süreci, daha önce bütün ülkelerde önemli bir dönüşüm etkisi yaratmıştır. Türkiye de müzakerelerin başlaması ile birlikte gelecek olan bu dönüşüm imkanından en iyi şekilde yararlanmalıdır.

1 923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, tercihini Batı'dan ve "muasır medeniyet" seviyesine ulaşmaktan yana yapmış ve geride bıraktığı 81 yıl boyunca da bu hedef doğrultusunda çok önemli bir mesafe kaydetmiştir. Avrupa Birliği, 80 yıldır süren bu dönüşümün daha ileri bir boyuta taşınması anlamına gelmektedir. Bu nedenle Türkiye açısından son derece önemli bir projedir.

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri 40 yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Bu 40 yıl, inşili çıkışlı zor bir süreç olmuş, ancak ilişkiler hiç kopmamıştır. Bugün geldiğimiz nokta itibarıyla, Türkiye AB'ye hiç olmadığı kadar yakın durmaktadır. AB Komisyonu'nun 6 Ekim'de açıkladığı raporlar, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyum yönünde kaydettiği aşamaların ve eksikliklerin saptandığı İlerleme Raporu ve muhtemel üyeliğimize yönelik öngörülerini içeren Etki Analizi Raporu, tartışmalı noktalarına rağmen, kanaatimizce temelde olumlu metinlerdir. Komisyon'un, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmesi ve katılım müzakerelerinin açılmasını önermesi, AB ile ilişkilerimizde çok önemli bir dönemecin daha geride kalması anlamına gelmektedir. Bundan sonraki kritik aşama, 17-18 Aralık tarihli AB Zirvesi'nde alınacak nihai karardır.

Özel sektör ve AB

Türk özel sektörü Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefine başından beri kararlılıkla sahip çıkmış ve desteklemiştir. Bugün geldiğimiz aşamada ve sürecin bundan sonrasında da iş

dünyasına ve iş dünyasını temsil eden sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Türkiye'nin birliğe taşıyacağı kazanımların farkında olan Avrupa siyasi elitleri Türkiye'nin üyeliğini desteklemektedir. Ancak Avrupa kamuoyu Türkiye'yi yeterince tanımamaktadır ve önyargılıdır. Kamuoyundaki önyargının ve Türkiye'nin üyeliğine karşı direncin kırılması, bilinçli ve planlı bir tanıtım atağını gerektirmektedir. Bu tanıtım çerçevesinde, hem Türkiye'nin çağdaş yüzü (başarılı kadınları, gençleri, sanatçıları, kültür dünyası, sporcuları) hem de tarihsel ve kültürel zenginlikleri vurgulanmalıdır. Türkiye'nin Avrupa ile yüzyıllardır sürdürdüğü ilişkinin farklı boyutları gündeme getirilmeli, sıradan Avrupalının kafasındaki Türkiye ve Türk algısını sorgulaması, yeniden düşünmesi sağlanmalıdır. Bu tanıtım atağında toplumun tüm kesimlerine, kuruluşlarına ve hatta her bir bireye sorumluluk ve görev düşmektedir. Bu çerçevede iş dünyasını temsil eden sivil toplum kuruluşlarının ve meslek örgütlerinin Avrupa'daki muadilleri ile ilişkilerini yoğunlaştırmaları önümüzdeki sürecin başarıyla tamamlanması açısından önem taşımaktadır. Yine iş dünyamızın temsilcilerinin Avrupa'daki sektörel ve mesleki kuruluşlar içinde yer almaları, bu kuruluşlar içinde aktif görevler üstlenmeyi hedeflemeleri gelişmeleri yönlendirmede etkin olmak açısından önemlidir. Son dönemde bu konuda ümit verici gelişmeler olması sevindiricidir.

Tanıtım çok önemli

Ayrıca, Avrupa kamuoyunda tam üyelikle

birlikte binlerce Türk'ün işgücü piyasalarını istila edeceği, Türkiye'nin üyeliğinin maliyetinin çok yüksek olacağı gibi korkular da mevcuttur. Tanıtım stratejisinde Türkiye'nin büyük ekonomik potansiyeline, dinamizmine ve AB'ye taşıyacağı ekonomik faydalara da mutlaka yer verilmeli ve bu korkular hafifletilmelidir. Kısacası, iş dünyasının önümüzdeki dönemde planlı programlı aktif bir tanıtım ve lobi faaliyeti içine girmesi ve bu yöndeki girişimlere maddi manevi destek vermesi önemlidir.

Müzakerelerin zor, uzun ve oldukça sancılı bir süreç olacağı kuşkusuzdur. Ancak bir taraftan da Türkiye için büyük bir fırsattır. Müzakerelere yönelik tarih alınmasıyla birlikte, Türkiye'nin ekonomik dönüşüm süreci hız kazanacak, kalıcı siyasi ve ekonomik istikrar yolunda büyük bir aşama kaydedilecektir. AB'ye tam üyelik, kalıcı siyasi istikrar için uygun zemini yaratacak, siyasi istikrar ekonomik istikrarı getirecek; siyasi ve ekonomik istikrarını sağlamış bir Türkiye sürdürülebilir büyüme yolunda önemli bir mesafe katetmiş olacaktır.

Öte yandan, Türkiye'nin çözmekte zorlandığı pek çok siyasi ve toplumsal sorun, AB'ye tam üyelik şemsiyesi ile birlikte kendiliğinden çözüme kavuşacak ve tartışma konusu olmaktan çıkacaktır. Bu sorunların çözümü ile birlikte, Türkiye bütün enerjisini

ekonomiye ve kalkınmaya yoğunlaştırabilecek, büyüme potansiyelimiz tam anlamıyla harekete geçecektir. Müzakerelerin başlaması, uluslararası yatırımcıların Türkiye'ye duyduğu güven ve ilgiyi artıracak, uluslararası doğrudan yatırımlardan daha çok pay almamıza imkan tanıyacaktır.

Dönüşümlerden yararlanılmalı

Müzakerelerin başlaması ve AB'ye tam üyelik süreci, daha önce bütün ülkelerde önemli bir dönüşüm etkisi yaratmıştır. Türkiye de müzakerelerin başlaması ile birlikte gelecek olan bu dönüşüm imkanından en iyi şekilde yararlanmalıdır.

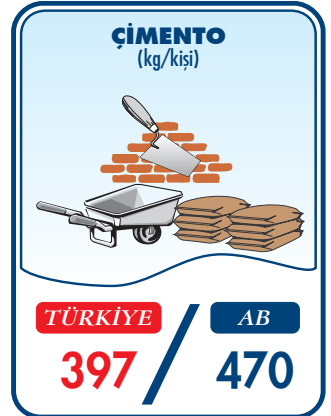
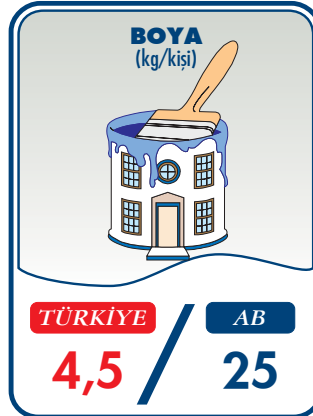
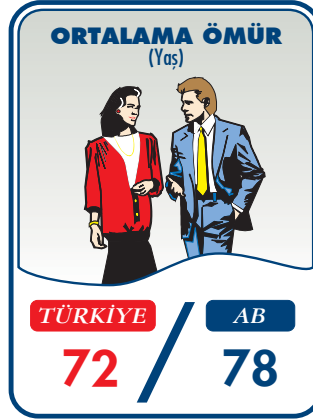
AB'ye tam üyelik yolunda iş dünyasına düşen en büyük görevlerden biri de, bu reform ve dönüşüm sürecinin kesintiye uğramaması için hükümet, ekonomi yönetimi ve bürokrasi nezdinde süreci dikkatle takip etmektir. İş dünyası yalnızca ekonomik konularda değil, siyasi ve sosyal alanlarda da Türkiye'nin yapması gereken reformların takipçisi olmalıdır.

AB'ye tam üyelik tüm bu alanlarda yenilikler ve iyileşmeyi gerektirmektedir. Tek bir alanı iyileştirmemiz tam üyelik için yetmeyecektir. Öte yandan, iş dünyası ve özel sektörün en temel sorumluluğu hiç kuşkusuz, müzakerelerde aktif olarak yer almasına ve etkin bir rol oynamasına imkan verecek teknik hazırlıklara bir an önce başlamasıdır.

AB'ye NE kadar VAR?

Herkesin gözü 17 Aralık'ta alınacak kararda... Sonrasında müzakere ve Türkiye'nin uzun yürüyüşü başlayacak... Peki Türkiye ile Avrupa Birliği ülkeleri arasında ne kadar fark var? Müzakereler devam ederken bu farkı kapatmak mümkün olacak mı? Gelir düzeyinden refah göstergelerine, sanayiden kozmetik ürünlerine, Geniş Açı'nın özel araştırması bu konuya açıklık getiriyor.

Ürünler kişi başına tüketimi ifade ediyor.

GENÇ NÜFUS
(0-14 yaş grubunun payı, %)

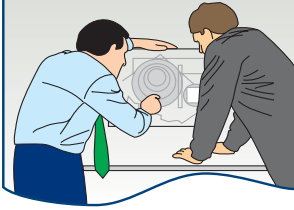
TÜRKİYE / **AB**
29,2 / **16,8**

YAŞLI NÜFUS
(65 yaş üzeri grubun payı, %)

TÜRKİYE / **AB**
5,7 / **16,0**

İSTİHDAM
(İstihdam oranı, %)

TÜRKİYE / **AB**
44,6 / **64,5**

BOŞANMA
(Boşanan çiftlerin oranı, %)

TÜRKİYE / **AB**
2 / **28**

CEP TELEFONU
(Sahiplik oranı, %)

TÜRKİYE / **AB**
48 / **69**

İLAÇ
(Kişi başı harcama, dolar)

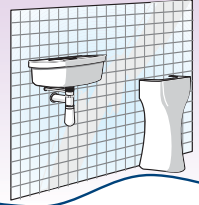
TÜRKİYE / **AB**
40 / **400**

HAM ÇELİK
(kg/kişi)

TÜRKİYE / **AB**
210 / **350**

SERAMİK
(m²/kişi)

TÜRKİYE / **AB**
1,2 / **5,0**

AYAKKABI
(Çift/kişi)

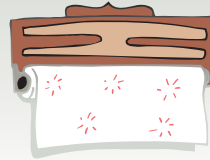
TÜRKİYE / **AB**
3 / **8**

MEYVE SUYU
(kg/kişi)

TÜRKİYE / **AB**
4,5 / **20,0**

TEMİZLİK KAĞIDI
(kg/kişi)

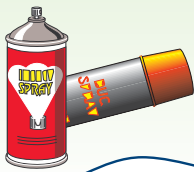
TÜRKİYE / **AB**
1 / **13**

TUVALET KAĞIDI
(kg/kişi)

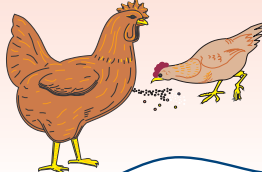
TÜRKİYE / **AB**
0,45 / **5,90**

DEODORANT
(adet/kişi)

TÜRKİYE / **AB**
1 / **4**

BEYAZ ET
(kg/kişi)

TÜRKİYE / **AB**
12 / **20**

DONDURMA
(kg/kişi)

TÜRKİYE / **AB**
1 / **8**

YOĞURT (markalı)
(kg/kişi)

TÜRKİYE / **AB**
4 / **20**

AB YOLUNDAKİ TÜRKİYE'NİN EKONOMİ PROFİLİ

Eylül ayında yayımlanan “The European Transformation of Modern Turkey” (Modern Türkiye’nin Avrupa’ya Adaptasyonu) isimli rapor, AB yolundaki Türkiye’ye yönelik önemli bulgular içeriyor. Türkiye’yi diğer aday ülkeler, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle karşılaştıran rapor, Ekonomi ve Dış Politika Forumu ve Centre for European Policy Studies’in ortak çalışmasının bir ürünü. Kemal Derviş, Michael Emerson, Daniel Gros ve Sinan Ülgen gibi ekonomi alanında öncü isimler tarafından hazırlanan raporda, Türkiye farklı kriterler ışığında inceleniyor. Adalet, demokrasi, dış politika gibi başlıklar altında Türkiye’nin olumlu-olumsuz yönleri tartışılıyor. Rapordan çıkan özet bulgular ise şöyle:

Türkiye’yi anlamak ve değerlendirmek basit bir süreç değil. Aslında hiçbir zaman da olmadı. Bu anlamda, J. M. Keynes’in Rusya hakkında yaptığı bir yorumu Türkiye’yle

Tam üyeliğin Türkiye’ye maliyeti ne olacak?

	Bugünün AB’inde Türkiye (milyar Euro)	2015’te genişlemiş AB’de Türkiye (Avrupa GSYİH’nin %’i)
Yapısal fonlar	8	0,16
Ortak tarım pol. maliyeti	9	0,08
Toplam maliyet	20	0,25
AB bütçesine katkı	2	0,05
Türkiye için maksimum maliyet	Avrupa GSYİH’si- nin yüzde 0.18’i	0,2

(*) 1 yıllık maliyet

AB’nin 28 ülkesine ihracatta Türkiye’nin payı düşük

Ülkeler	AB-28’e ihracat/GSYİH (%)	Dünyaya ihracat/GSYİH (%)
AB-15	24,5	37,9
Çek Cumhuriyeti	57,1	65,9
Macaristan	57,8	67,7
Polonya	22,0	26,8
Romanya	27,8	35,6
Türkiye	14,9-16,5	26,1
AB-27	25,2	38,3

bağdaştırabiliriz. Keynes, “Rusya’nın ekonomik sistemi o kadar çabuk değişiyor ki, bu değişimleri tam ve doğru anlamak mümkün değil” diyor. Keynes’in bu sözü Türkiye’nin geçmiş yıllardaki görüntüsüyle tam anlamıyla örtüşüyor. Hatta belirli kriterlere göre, bugün için bile geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye ekonomisine yönelik yapılan tahminler çok iyimserden, kötümsera doğru farklılaşıyor. Türkiye’nin mevcut durumuna bakılarak ya da bir önceki 10 yıla ait istikrarsız ortam örnek gösterilerek bu değerlendirmeler yapılıyor.

Türkiye ekonomisine yönelik bu tereddütün bir nedeni de, ekonomide benzeri görülmemiş bir bölgeye girilmiş olması. Sonuçta 2001 yılından sonra çok radikal reformlar hayata geçirildi.

Bu reformların ardından Türkiye’de daha önce hiç görülmemiş bir makro ekonomik istikrar ortamı oluşturuldu. Yine de bazı reformların tam olarak uygulanmasında hala

Eğitime ne kadar harcanıyor?

Ülke	GSYİH içindeki harcama payı (%)	Lise mezunu yetişkin nüfus (%)
Portekiz	5,69	19,8
Polonya	5,31	45,9
Macaristan	5,15	70,2
Türkiye	3,91	24,3
Yunanistan	3,86	51,4

Kaynak: OECD

problem yaşanabiliyor. Bunun yanında ülke ekonomisinin uluslararası finansal piyasalara bağımlılığı da devam ediyor. Politikacıların yaptığı küçücük hatalar bile, finansal piyasalarda büyük etki yaratabiliyor. Bu durum da istikrara anında zarar verebiliyor. Bu nedenle Türkiye'nin "dönüşüm" sürecinde olan bir ülke olarak ele alınması gerekiyor. Sonuçta Türkiye istikrarsız makro ekonomiden, istikrarlı ve uluslararası ticarete ve yatırıma yarı açık bir ekonomiye geçiş yapıyor.

Bütün bu belirsizliklere rağmen, yapılan analizler sonucunda bazı belirgin trendlerin de ortaya çıktığı görülüyor. Bazı yönlerden, Türkiye'nin ekonomik alana katılması sadece "başka bir genişleme" olarak algılanabilir. Sonuçta Türkiye kişi başına milli gelir ve tarımdaki istihdam oranı açısından az gelişmiş Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine benziyor. Bu az gelişmiş ülkelerin profiline bakıldığında ise çoğunun Avrupa üyesi ya da olmak üzere olduğu görülüyor.

Ekonomik hacim ve nüfus açısından bakıldığında Türkiye 2007'de AB kapsamında yapılacak genişlemelerle üye olacak ülkelerin iki katını oluşturuyor. Bulgaristan ve Romanya düşünülürse bu durum daha iyi anlaşılır. Bu nedenle Türkiye'nin üyeliği bütçe açısından diğer ülkelere göre biraz daha iddiasız diyebiliriz.

Başka bir açıdan bakıldığında, Türkiye'nin üyeliği diğer genişlemelerden olumlu-olumsuz bazı farklılıklar içeriyor.

GELİŞMİŞ TİCARİ ENTEGRASYON

Türkiye Gümrük Birliği'nde olduğu için şu anda bile pazarın bir parçası konumunda. Özellikle mallar açısından bakıldığında bu durum daha iyi anlaşılıyor. Bu nedenle Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatında AB üyesi olsun olmasın büyük bir paya sahip

olacaktır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye AB ülkeleriyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine göre çok daha fazla entegre olmuş durumda.

DÜŞÜK NİTELİKLİ İNSAN KAYNAĞI

Nüfus içinde zorunlu eğitimin dışında, eğitim durumu oldukça değişken. Orta Avrupa ülkelerine bakıldığında ise AB ortalamasına yakın bir eğitim oranı olduğu görülüyor. Bu durum, ülkelerin büyüme beklentilerinde de önemli bir etken olarak göze çarıyor.

DEMOGRAFİK DİNAMİZM

Türkiye'deki işgücü her yıl yüzde 1'den fazla büyüyor. Bu durum çoğu Doğu Avrupa ülkesinde böyle değil. Bu da Türkiye'ye potansiyel olarak daha fazla dinamizm katıyor.

ÇİFT TARAFLI EKONOMİ

Türkiye'nin kişi başına milli geliri Bulgaristan ve Romanya'yla hemen hemen aynı. Bu ülkeler 2007 yılında aday olmayı bekliyor. Yine de Türkiye'nin ekonomisi farklı bir yapıya sahip. Küçük, ama yüksek performans gösteren modern sektörlerle sahip. Üstelik AB'ye yeni üye olan ülkelerle hemen hemen aynı etkinlikte. Yine de işgücünün yaklaşık yarısına yakını modern ekonomi hakkında bilgi sahibi değil.

Lise mezunları yaş gruplarına göre nasıl ayrılıyor?

Ülke	Yaş grubu				
	25-64	25-34	35-44	45-54	55-64
Polonya	45,9	51,7	47,5	44,5	36,4
Portekiz	19,9	32,5	19,9	13,6	8,5
Yunanistan	51,4	72,6	60,3	43,1	27,6
Türkiye	24,3	30,2	23,5	19,2	13,3

Kaynak: OECD

Çalışan sayısında Türkiye birinci (*)

Ülke	Çalışan sayısı (bin adet)	15-64 yaş arası/ toplam nüfus (%)	Toplam çalışan 15-64 yaş arası (%)	Toplam çalışan/ toplam nüfus (%)
Türkiye **	20.836	64	44	28
Polonya	13.782	67	52	35
Romanya	7.745	68	52	35
Çek Cumhuriyeti	4.760	70	67	46
Macaristan	3.855	68	55	37
Bulgaristan	2.998	68	55	37

(*) 2002 verileri (**) 2000 yılına ait veridir Kaynak: Eurostat, SY, SIS

YEREL BANKACILIK SİSTEMİ

Orta Avrupa ülkelerinde bankaların çoğunun yabancı sermayeli olduğu görülüyor. Türk bankacılık sistemi ise buna kısa bir süredir açılmış durumda. Bugüne kadar yaşanan istikrarsız ortam nedeniyle pek düzgün ilerleyemedi. Fakat şu anda yakalanan istikrarlı ortamın sürdürülmesi ve AB normlarına uygun ilerlemeye devam edilmesiyle birlikte, Türk bankacılık sistemi Türkiye ekonomisinin modern yüzünü gösteren bir hal alabilir. Sonuçta ülkenin sürdürebilir büyüme sağlaması için finansal yatırımlardaki rolünü de genişletmesi gerekiyor.

DIŞ BORÇLAR VE SERMAYE KAÇIŞI

Türkiye AB'ye yeni üye olan üyelerden ve adaylardan çok daha fazla dış borca sahip. Aynı zamanda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine göre borcunun yarısı sermaye kaçışından kaynaklanıyor. Bu sermayenin ülkeye geri dönmesini ve doğrudan yabancı yatırım gerçekleştirmesini sağlamak dış büyümenin anahtar noktaları arasında yer alıyor.

TARIM

Türkiye resmi olarak tarım sektöründe çalışan sayısının çokluğu bakımından Polonya

Çalışanların değeri her ülkede sektörlere göre değişiyor
(Her yeni çalışanın sektöre kattığı değer, bin Euro)

Ülke	Tarım	Sanayi	Hizmet	Ekonomi ortalaması
Çek Cumhuriyeti	9,7	12,4	12,1	11,7
Macaristan	7,6	12	12,1	11,5
Polonya	2,1	11,8	13,5	10,9
Türkiye	4,6	13,5	15,7	10,9
Romanya	1,1	5,8	7,5	4,2
Bulgaristan	4,3	3,7	4,3	4,1

Kaynak: Eurostat

ve Romanya gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle benzerlikler gösteriyor. Yine de Türkiye AB ile bu sektörde önemli hacimde ticaret yapabilecek tek aday. Bunun en önemli nedeni ise Türkiye'nin AB'nin açık olduğu ürünler alanında uzmanlaşmış olması. Bu durum da Türkiye'yi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden ayırıyor. Türkiye tarım alanında bazı ürünlerde AB'den bile daha uzun süreli koruma sağlayabiliyor. Bu nedenle AB'ye üyelik ülkenin bazı ürünlerdeki korumasını kaybetmesine yol açabilir. Tarım aynı zamanda Türkiye'nin çift yönlü ekonomisini de gösteriyor. Diğer ülkelerle kıyaslandığında küçük bir sektör olmasına rağmen, AB'ye yaptığı geniş hacimli ihracatı dikkat çekici.

GÖÇ

Bizim tahminlerimize göre Türkiye'den AB'ye, yeni üye olan ülkelere daha fazla ya da az işçi göçü olmayacaktır. Günümüz şartlarına bakıldığında, AB'ye üye 15 ülke, 10 yeni üye için 7 yıl boyunca işgücü pazarlarını kapalı tutma hakkına sahiptir.

Türkiye'nin 2015'te üye olacağını düşünürsek, işçilerin yer değiştirme süreci en az 17 yıl sonra başlayacaktır. O zamana kadar AB ülkelerinde nüfus daha da yaşlanmış olacak. Üstelik bu sorun yeni üye olan 10 ülkede de yaşanacak.

Bu durumda bu ülkelerin şu anda yaşadıkları işsizlik sorunu yerini işçi bulmakta zorlanmaya bırakacak. Türkiye'nin durumu böyle devam ederse de Türkiye'de çalışanlar artık AB'de çalışmak için bugünkü kadar istekli olmayacaklar. Bütün bu nedenler ışığında, AB'nin bugünkü işgücü piyasa bilgilerine dayanarak, Türkiye'den AB'ye çok göç olacağı spekülasyonunu yapmak çok da anlamlı değil.

Türkiye'de tarım çalışanlarının iş profili

	Çalışanlar (bin adet)		Toplam içindeki pay (%)	
	2000-2001	2003	2000-2001	2003
Toplam	7.929	7.165	100	100
Ücretli çalışan	393	389	5	5,4
İşveren- iş sahibi	3.314	3.130	41,8	43,7
Ödeme yapılmayan aile üyeleri	4.223	3.646	53,3	50,9
Erkek	4.285	3.719	100	100
Ücretli çalışan	274	268	6,4	7,2
İşveren- iş sahibi	2.749	2.552	64,1	68,6
Ödeme yapılmayan aile üyeleri	1.263	899	29,5	24,2
Kadın	3.644	3.446	100	100
Ücretli çalışan	119	121	3,3	3,5
İşveren- iş sahibi	565	578	15,5	16,8
Ödeme yapılmayan aile üyeleri	2.960	2.747	81,2	79,5

Kaynak: Camak (2004)

Truvalılar tahta atı surların içine çekmeseler, ne olurdu?

Truva (Troya)'yı kuşatan Akhalar, savaşın 10. yılında kamplarını terkedip, gemileriyle denize açılırlar. Sahile, içinde güçlü savaşçıların gizlendiği dev bir tahta at bırakmışlardır. Truvalılar bu atı surların içine taşırlar. Geceleyin, tahta atın içinden çıkan savaşçılar kale kapılarını açar; sessizce geri dönen Akhalar kenti ele geçirir, talan edip, yakarlar... Truva Savaşı tarihteki ilk Doğu-Batı savaşı olarak da bilinir. Truvalılar görünenele yetinmeseler, ardındaki gerçeği fark edebilseler, dünya tarihi ve belki de tüm medeniyetlerin gelişimi daha farklı olacaktı...

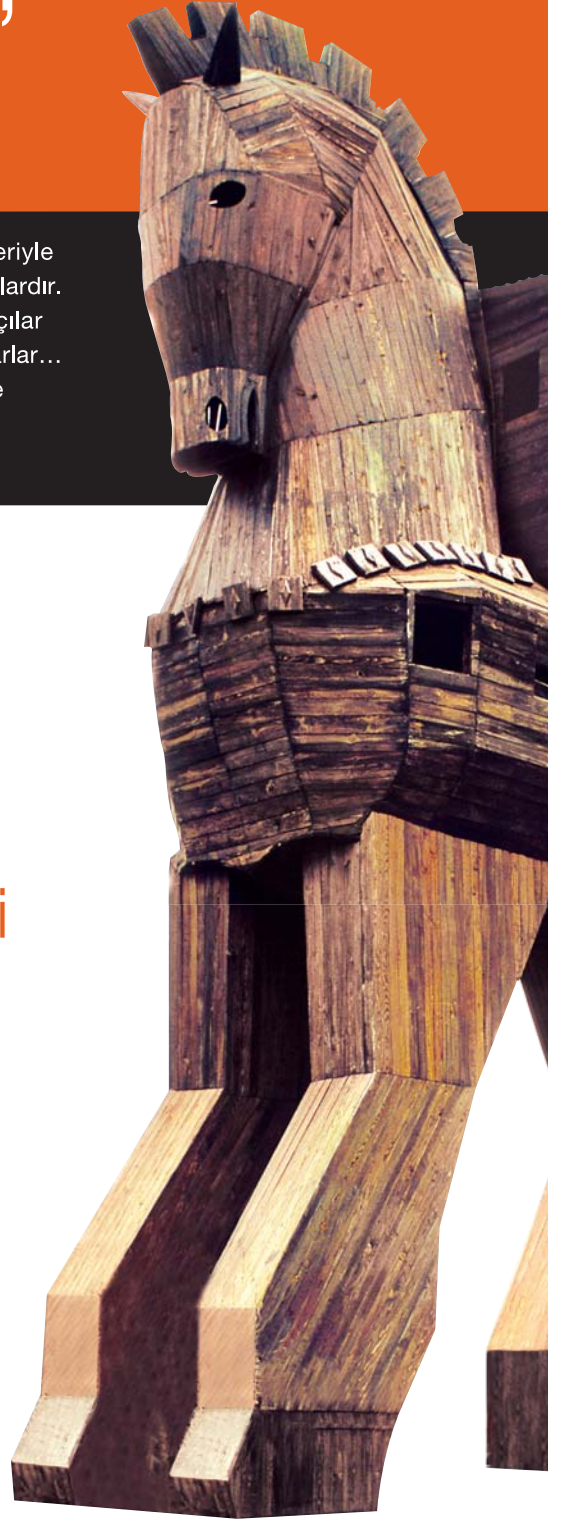
Görünenin ardındaki gerçeği fark etmek, uzmanlık işidir.

Sermaye piyasalarında risk ve getiri birbirinin içine geçmiş kavramlardır. Bireysel ya da kurumsal yatırım kararları alırken, görüneni doğru algılamak, doğru yorumlamak gerekir. İş Yatırım'da, size özel olarak hizmet veren yatırım danışmanınız, ulusal ve uluslararası piyasaları titizlikle izler. Ayrıntılı araştırmaların ışığında, tüm boyutlarıyla analiz eder. Beklentilerinize ve hedeflerinize uygun akılcı stratejiler üretir; yatırım kararlarınızı bilgi, deneyim ve öngörüyle başarıya ulaştırır.

İş Yatırım'da, kazançlı bir geleceğe, deneyimli ve yetkin yatırım danışmanlarıyla adım atmanın ayrıcalığını yaşayacaksınız.

YATIRIM DANIŞMANLIĞI | PORTFÖY YÖNETİMİ | KURUMSAL FİNANSMAN

Bugün, size özel çözümlerle tanıştığınız gün olabilir:
Esra Öztuna'yı (212) 350 24 24 numaralı telefondan arayabilir ya da kendisine eoztuna@isyatirim.com.tr'den ulaşabilirsiniz.

PAZARLAMA
ÖZEL YAYINLAR
VE KİTAPLAR
YÖN VEREN
İNSANLAR
ANADOLU
KAPLANLARI
BAŞARI
ÖYKÜLERİ

Capital

YÖNETİM

KARİYER

YENİ YAKLAŞIMLAR

KONJONKTÜR

ARAŞTIRMA

www.capital.com.tr

**Türkiye'nin 1 numaralı
aylık ekonomi dergisi
şimdi internette**

D.B.R.
Dogan Burda Rizaoli

TÜRKİYE'NİN BİR NUMARALI AYLIK EKONOMİ DERGİSİ